Kultūros savaitraštis „7 meno dienos“ | www.7md.lt

7md

2020 m. liepos 10 d., penktadienis

Nr. 27 (1348) | Kaina 1,30 Eur

D*ailė* | **M***uzika* | **T***eatras* | **K***inas* | **Š***okis*

Kitas savaitraščio numeris išeis rugpjūčio 28 d.

3
Pažintis su smuikininke Ieva Pranskute

6
Apie skaitmeninimo procesus bibliotekose

8
Žygimanto Augustino meno projektas „Žygimantui Augustui 500“

9

Scena iš spektaklio „Žmogus iš žuvies“

L. Vansevičienės nuotr.

Pokalbis su režisiere Egle Švedkauskaite

10
Rūtos Vanagaitės pokalbių su vokiečių istoriku Christophu Dieckmannu knyga

V. Nomado nuotr.

Išpirkti sentimentai

Paroda „Kodėl taip sunku mylėti?“ MO muziejuje

Agnė Narušytė

Šįkart MO muziejaus „vinis“ – Peteris Greenaway'us, kurio barokiškai tirštų filmų stengdavomės nepraleisti. Vos išgirdusi, kad jiedu su žmona Saskia Boddeke Vilniuje kuruos parodą, „pamačiau“ ant pasvirusio didžiosios salės grindų apskritimo patiektą kepto vyro kūną, tokį dailiai paskrudusį, apkaišytą žolelėmis ir vaisiais, iš filmo „Virėjas, vagis, jo žmona ir jos meilužis“ (1989). Greenaway'us kuria teatrališkus, spalvingus, šokiruojančius vaizdinius. Jo filmų „pagrindinės minties“ nenusakyčiau vienu sakiniu. Gal net ir keliais. Ir nereikia, nes šiam režisieriui, regis, smagiausia absurdiškomis situacijomis, prieštaravimais ir rembrantiškais šešėliais kelti egzistencinį nerimą, kuris verstų ieškoti prasmės jos nerandant. MO muziejaus parodos pavadinimo klausimas „Kodėl taip sunku mylėti?“ galėtų būti kaip tik vienas iš tų, kurių paprastais atsakymais neišspręsi. Bet ne, pamaniau atėjusi į spaudos konferenciją, jis per paprastas, jau savaime moralizuojantis.

Tiesa, parodos erdvė įspūdinga. Įėjusius pasitinka prietema ir melancholiški garsai, ritmas. Prietema tapybiška – sienos nudažytos sodriomis spalvomis, ant baltųjų kažkas nupiešta (pavyzdžiui, grybai) ar parašyta („Aš pradžia, pabaiga?“). Ir eksponuojama figūratyvinė tapyba bei fotografija daugiausiai iš MO rinkinių, kartais pasiskolinta iš privačių kolekcijų ar pačių autorių. Parodos dalyviai – atpažįstami lietuviškų parodų personažai: Stasys Eidrigevičius, Eglė Vertelkaitė, Andrius Zakarauskas, Vilmantas Marcinkevičius ir kiti. Greenaway'us muziejaus kolekcijoje rado ir pats save, nufotografuotą Algimanto Aleksandravičiaus 1999 m., kai atvyko į trumpų filmų festivalį „Tinklai“. Ėjimą nuo vieno kūrinio prie kito vis pertraukia „spingsulėmis“ apšviestos kėdės, ant kurių padėtos kūgio formos kepurėlės su raudonais dryželiais, taškeliais, raudonais ar žaliais bumbuliukais. Šalia jų – skaičiai, ne iš eilės. Ant grindų nupiešti „Klasių“ langeliai tarsi rodo, kaip judėti po parodą – „šokinėti“ nuo vieno iki 33, kol pasieksi tą tuščią, be skaičiaus. Viskas tarsi sukasi apie minėtą pasvirusį ratą, nes iš jo kyla juodų plunksnų bokštas. Atokiau stovi dvimatė žmogaus figūra. Ant jos krūtinės kartais sušvinta gėlės, praplaukia žuvelė. Periodiškai „lyja“.

Nukelta į 7 psl.

Sugrįžtant į Paliesių (V)

Pokalbis su pianistu Viktoru Paukšteliu

Pokalbių ciklo pabaiga. Pradžia Nr. 23

Laura Švedaitė

Į Paliesiaus dvarą sugrįžta publikos šurmulys ir nauji gyvos muzikos koncertai. Apie tai kalbamės su atlikėjais, besirengiančiais koncertuoti Paliesiaus koncertų salėje „Pasaga“. Su „7md“ skaitytojais dalinamės šiais nuoširdžiais ir įkvepiančiais pokalbiais. Gruodžio mėnesį numatytas pianisto, dailininko, Paliesiaus koncertinės veiklos meno vadovo Viktoro Paukštelio rečitalis.

Kaip Jūs jaučiatės šiuo ypatingu metu? Ar pavyksta susitelkti, kurti, groti?

Iš pradžių lengva nebuvo, bet dabar jau apsipratau. Išskirčiau du tipus menininkų ir abiem, beje, priklausau. Vieniems bendravimas, nenutrūkstamas ryšys su žmonėmis yra gyvybiškai reikalingas, kad atsirastų kūrybinis produktas. Jiems šiandien išties sudėtinga. Atšaukti koncertai, iki šiol tvyro nežinia dėl rytojaus. Na, o kitiems reikalinga vienatvė. Pavyzdžiui, kaip važiuodavau į studiją tapyti, taip ir dabar važiuoju. Tad šiuo atveju niekas nepasikeitė, nebent atsirado daugiau ramybės, vidinės tylos.

Manau, bet kokioje, net ir sudėtingiausioje situacijoje galima įžvelgti ir atrasti dalykų, iš kurių galbūt vertėtų pasimokyti. Šiandiena mus moko suprasti, kad ne viskas priklauso tik nuo mūsų. Neseniai skaičiau pokalbį su Arvo Pärtu. Jis sako, kad pandemija parodė žmoniją esant vientiso kūno. Po vieną esame niekiniai sutvėrimai, tad turime veikti kaip vientisas organizmas. Kad ir, pavyzdžiui, šiuo atveju, užpuolus virusui, privalome vieni kitus palaikyti.

Vadinasi, Jūs labiau persijungėte į tapybą?

Taip, netgi, sakyčiau, ėmiau ieškoti naujos kokybės tapyboje. Buvo atšauktos mano parodos, įvairiausi projektai, parodos laikui neįpusėjus Rotušėje nukabino darbus. Supratau, kad nieko negaliu padaryti. Nustojau skubėti, ėmiau tapyti įsigilinęs ir ieškoti naujovių.

Dabar populiaru sakyti, kad pandemija iš esmės pakeis mūsų pasaulį. Ar sutinkate?

Viktoras Paukštelis

A. Jakšto nuotr.

Manau, viskas priklausys nuo viruso plitimo. Jeigu jis pasitrauks ar tik retkarčiais atsinaujins, pasaulis neturėtų ženkliai pasikeisti. Kita vertus, žinoma, jeigu turėsime gyventi su juo kiekvieną dieną, būsime priversti prisitaikyti.

Ko labiausiai ilgitės?

Tiesiog susitaikiau su tuo, ką kiekviena diena duoda, ir paprasčiausiai gyvenu. Vien tai, kad gamta atsigauna, man teikia daug džiaugsmo. Juk žmonija žemę jau yra gerokai išprievartavusi. Jai tikrai reikėjo atokvėpio. Labai norėčiau, kad išmoktume šią pamoką, priimtume ją kaip įspėjimą labiau jausti savo ribas: kad mažiau naikintume gamtą ir gerbtume kitų gyvų organizmų, kad ir medžių, teisę į gyvenimą.

Ar atradote alternatyvų dalintis muzika? Ką manote apie koncertus internete?

Prisipažinsiu, gavau siūlymų dalyvauti internetinėse parodose, kelti savo darbus, dalintis, tačiau to nedariau. Manau, kad tiek garsas, tiek vaizdas virtualioje erdvėje nebetenka tikrosios jėgos, praranda dalį savo meninės vertės. Šį laiką verčiau išnaudoju kūrybai. Kita vertus, puikiai suprantu internete besireiškiančius menininkus. Palaikyti ryšį su auditorija yra labai svarbu.

Papasakokite daugiau apie savo koncertą, įvyksiantį Paliesiuje gruodžio mėnesį.

Šiuo metu rengiu jo programą, bus nemažai Sergejaus Rachmaninovo kūrinių.

Kokią žinutę šiandien norėtumėte perduoti Paliesiaus dvaro publikai?

Koncertai sugrįžta ir jie bus dar aukštesnio lygio. Niekas nesustoja. Nekantriai laukiame naujų mūsų susitikimų. Be publikos koncertų nebūtų.

Dėkoju už pokalbį.

Anonsai

Filharmonija pradėjo prekybą jubiliejinio sezono bilietais

Lietuvos nacionalinė filharmonija savo lankytojus jau kviečia į jubiliejinio, 80-ojo koncertų sezono renginius. Filharmonijos interneto svetainėje paskelbti 2020 m. rugsėjo–gruodžio mėn. koncertai. Nuo liepos 1 d. bilietus galima įsigyti internetu. Visą liepos mėnesį vyks abonemento „Grosso“ akcija – perkant ne mažiausio tarifo vertės bilietus į penkis ir daugiau Filharmonijos rengiamų koncertų (išskyrus kalėdinius ir naujamečius) taikoma 30 proc. nuolaida.

„Džiaugdamiesi įveiktais karantino iššūkiais ir sėkmingai įvykusiais Vilniaus festivalio koncertais, ne tik toliau rengiame vasaros koncertus įvairiuose Lietuvos miestuose, bet ir intensyviai ruošiamės rudeniui, gyvename ateinančio, jubiliejinio 80-ojo sezono nuotaikomis“, – sako LNF vadovė Rūta Prusevičienė.

80-ąjį koncertų sezoną numatyta pradėti rugsėjo 5 dieną. Filharmonijos Didžiojoje salėje LNF ir LNSO 80-mečio proga tądien turėtų nuskambėti Amilcare's Ponchielli operos „Lietuviai“ koncertinis atlikimas.

Nuo rugsėjo iki metų pabaigos vien LNSO publikai žada pristatyti 15 koncertinių programų. O iš viso iki Naujųjų metų LNF parengė per septyniasdešimt koncertinių programų, skambėsiančių pačioje Filharmonijoje, Taikomosios dailės ir dizaino muziejuje, Šv. Jonų bažnyčioje, Valstybinio Vilniaus Gaono žydų muziejaus Tolerancijos centre, Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje, Trakų pilies menėje, Paliesiaus dvare ir kitur.

Vilniuje sulauksime įvairių iškilių pasaulio muzikų ir kolektyvų, kaip antai kamerinio orkestro „Kremerata Baltica“ su solistais Gidonu Kremeriu (smuikas) ir Alexandru Kantorowu (fortepijonas), vokalinio ansamblio „Queen's Six“, Lenkijos radijo kamerinio orkestro „Amadeus“, pianistų Luko Geniušo, Mūzos Rubackytės, Goldos Vainberg-Tatz, Andriaus Žlabio, Guodos Gedvilaitės, Gabrieliaus Aleknos, Pinos Napolitano, smuikininkų Davido Nebelio, Ayleno Pritchino, altininkės Ūlos Ulijonos Žebriūnaitės, violončelininkų David Geringo, Caroline Stinson, Camille Thomas, kontrabosininko Romano Patkolo, vokalistų Edgaro Montvido, Justinos Gringytės, Jūratės Švedaitės-Waller, dirigentų Georgo Marko, Ernesto Hoetzlo, Olivier Grangeano ir kitų.

Keliuose koncertuose su Lietuvos kameriniu orkestru (LKO) solo smuiku grieš ir diriguos Sergejus Krylovas. Naujasis sezonas bus ypatingas jo vadovaujamam LKO – kolektyvas minės 60-ties metų jubiliejų, o pats S. Krylovas gruodį švęs 50-metį. LKO jubiliejinį sezoną Filharmonijoje pradės rugsėjo 26 dieną.

2020-ųjų ruduo Filharmonijoje bus apstus įvairių jubiliejinių koncertų. Solidžias sukaktis minės ne tik Filharmonija ir jos didžiausi kolektyvai – LNSO ir LKO. Ištisas koncertų ciklas „Beethovenui 250“ bus skirtas Ludwigo van Beethoveno 250-osioms gimimo metinėms, o programa „Gustavo Mahlerio dainos“ bus paminėtos G. Mahlerio 160-osios gimimo metinės. Ypač šviesiai prisiminsime savo šalies muzikus – Oną Narbutienę (90-osios gimimo metinės), Vytautą Laurušą (90-osios gimimo metinės) bei pernai mus palikusį Anatolijų Šenderovą. Populiariausių, o ir naujų dainų programa taps ryškiu šventiniu kompozitoriaus Mikalojaus Noviko 80-mečio akcentu.

Koncertu „Simfoninė poema“ apie savo kūrybinės veiklos 20-metį primins Edgaras Montvidas. Pianistė Guoda Gedvilaitė koncertu „Muzikinės kryžkelės“ paminės savo veiklos 30-metį. Švęsime Lietuvos valstybinės muzikos mokyklos (dabar – Kauno Juozo Gruodžio konservatorija) įkūrimo 100-metį. Jubiliejus ir sukaktis koncertais įprasmins Valstybinis choras „Vilnius“ (50), Berniukų ir jaunuolių choras „Ąžuoliukas“ (60) ir „Ąžuoliuko“ muzikos mokykla (40), Vilniaus Naujosios Vilnios muzikos mokykla (55).

Dalį rudens koncertų sudarys dėl karantino perkeltieji iš kovo–gegužės mėn. Į juos klausytojų anksčiau įsigytieji bilietai galioja. Daugiau informacijos apie koncertus – interneto svetainėje *www.filharmonija.lt*.

LNF inf.

In memoriam

Mirė operos solistė Danguolė Juodikaitytė (1942–2020)

Nuotrauka iš asmeninio archyvo

Lietuvos nacionalinis operos ir baleto teatras su liūdesiu praneša, jog eidama 78-uosius mirė buvusi šio teatro operos solistė Danguolė Juodikaitytė-Adamkevičienė.

Gimusi 1942 m. liepos 28 d. Širvintų krašte, Šešuolėliuose, būsimoji dainininkė užaugo sostinėje. Čia baigė Vilniaus 23-iąją vidurinę mokyklą, pradėjo studijas Lietuvos valstybinėje konservatorijoje (dabar – Lietuvos muzikos ir teatro akademija). Joje susipažino su garsiu to meto operos tenoru bei konservatorijos solinio dainavimo dėstytoju Valentinu Adamkevičiumi (1925–1976). Šią pažintį vainikavo meilė ir santuoka, kurioje gimė duktė – kompozitorė, operos režisierė Daina Adamkevičiūtė.

1970 m. baigusi operinio dainavimo studijas, D. Juodikaitytė-Adamkevičienė papildė Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro solistų gretas. Šio teatro scenoje ji dainavo lygiai tris dešimtmečius – iki 2000 metų. Atliko pagrindines soprano partijas G. Verdi operose „Traviata“, „Rigoletas“, G. Donizetti operose „Liučija di Lamermur“, „Meilės eliksyras“, G. Rossini operoje „Sevilijos kirpėjas“, Johanno Strausso operetėje „Šikšnosparnis“, S. Moniuszko operoje „Halka“. Sukūrė vaidmenis ir lietuvių kompozitorių operose – J. Juozapaičio „Marių mergelėje“, J. Gaižausko „Buratine“. Koncertavo ir kaip kamerinė dainininkė. Vyko į gastroles JAV, Kanadoje, Prancūzijoje, Italijoje, Vokietijoje, Latvijoje, Estijoje, Rusijoje.

Atsisveikinusi su scena, D. Juodikaitytė-Adamkevičienė nuo savo mylimo teatro nenutolo: liko jame dirbti LNOBT operų režisieriaus asistente, padėdavo jaunesniems dainininkams ruošti vaidmenis operų spektakliuose. Jos atminimas ilgam išliks ją gerbusių teatro kolegų širdyse, o skaidrus balsas – visų jį girdėjusių operos gerbėjų atmintyje.

LNOBT inf.

Dalintis muzika

Pokalbis su smuikininke Ieva Pranskute

Ona Jarmalavičiūtė

Vienos ryškiausių jaunosios kartos smuikininkių Ievos Pranskutės per karantiną sumanytas projektas – skirtingose šalyse įrašytas Balio Dvarionio kūrinys „Prie ežerėlio“, talkinant Barselonoje gyvenančiai pianistei Paulinai Dūmanaitei, įvaizdintas gražiausiais Lietuvos kraštovaizdžio kadrais. Prieš pat karantiną I. Pranskutė sėkmingai spėjo pabaigti magistro studijas prestižiniame Vienos (Austrija) muzikos ir vaizduojamųjų menų universitete, profesoriaus Johanneso Meisslio klasėje. Smuikininkė taip pat studijuoja privačiame universitete Vienoje pas pasaulyje žinomą profesorių Pavelą Vernikovą. I. Pranskutė papasakojo apie pastaruosius projektus, lietuviškos muzikos skambesį Austrijoje ir profesinę motyvaciją.

Muzikantai karantiną išgyveno skirtingai. Kaip Jums praėjo šis laikotarpis?

Tikrai nebuvo lengva pripažinti, kad visi suplanuoti koncertai bus atšaukti arba perkelti į kitus metus. Kita vertus, esu pozityvus žmogus ir iš visų situacijų stengiuosi pasisemti kažko gero. Per karantiną daugiau laiko galėjau skirti skaitymui, sportui, jogai, naujo repertuaro planavimui bei mokymuisi. Labai laukiu koncertų ir gyvo susitikimo su publika. Tikiuosi, kad koncertus lankantys žmonės taip pat jaučia kultūros alkį. Esu skaičiusi, kad koncertuose, sėdėdami šalia vienas kito, žmonės psichologiškai išgyvena ypatingas emocijas – reaguoja į muziką, pradeda kvėpuoti vienu ritmu. Karantinas mus privertė susimąstyti apie tai, kas svarbu – bendravimą, buvimą su artimais žmonėmis.

Per šį laiką kūrėte įvairius meninius projektus.

Kaip tik kovo pradžioje sėkmingai pabaigiau magistro studijas Muzikos ir vaizduojamųjų menų universitete Vienoje. Daug žmonių siūlė studijas baigti po pandemijos, juk buvo tiek daug įtampos, nežinios. Vis dėlto jaučiau, kad studijas noriu pabaigti būtent dabar. O per karantiną atsirado daug laisvo laiko kūrybai, naujoms idėjoms.

Visada turėjau minčių savo veiklą sieti su Lietuva. Labai džiaugiausi atradusi bendraminčių, kurie, kaip ir aš, per karantiną nesėdėjo sudėję rankų, troško drauge muzikuoti. Su pianiste Paulina Dūmanaite, kuri gyvena Barselonoje, anksčiau drauge koncertavome Lietuvoje, o patirtis buvo tokia pozityvi, jog noras groti kartu išliko. Man kilo mintis, kad būtent su ja grodama per atstumą galėčiau įrašyti vieną žymiausių lietuviškų kūrinių smuikui ir fortepijonui – Balio Dvariono „Prie ežerėlio“. Šį kūrinį man teko daug kartų atlikti įvairiose koncertinėse programose. Man ir dažnam klausytojui jis labai vizualus – tarsi iškyla lietuviški gamtovaizdžiai, folkloras. Radau įspūdingų lietuviškų gamtos fotografijų, kurios puikiai iliustravo mano viziją. Violončelininkas Mislavas Brajkovićius techniškai sukomponavo kartu garsą ir vaizdą, profesionaliomis kompiuterinėmis programomis sujungė visą medžiagą į visumą.

Paulina Dūmanaitė pirmoji įrašė savo fortepijono partiją, o aš, klausydamasi jos su viena ausine, įrašinėjau savo smuiko partiją. Esu labai dėkinga Mislavui ir Paulinai, kurie patikėjo mano idėja ir panoro ja dalintis. Austrai, kurie nėra lankęsi mūsų šalyje, pamatę šį videofilmą negali patikėti, kokia Lietuva yra graži, kiek daug čia galima pamatyti ir atrasti.

Kaip gimė Jūsų noras, nepaisant to, kad gyvenate ir studijuojate užsienyje, sieti savo veiklą su Lietuva?

Lietuvoje yra daug galimybių ir erdvės kurti naujus dalykus. Reiktų per daug nesidrovėti – dalintis, pasakoti, rašyti apie tai. Vienoje gyvenantys lietuvaičiai yra labai entuziastingi. Tad skatinčiau tautiečius labiau telktis, vieni kitiems padėti įgyvendinti idėjas.

Myliu savo šalį. Mano prosenelis yra Nepriklausomybės kovų pradininkas, partizanų vadas pulkininkas Juozas Vitkus-Kazimieraitis. Taigi meilė ir pagarba savo šaknims yra tiesiog įaugusi. Išvykusi dar stipriau pajutau, koks gilus šis ryšys. Jis formuoja žmogaus identitetą. Vienoje organizuojama nemažai renginių, kuriuose pristatomas Baltijos šalių menas. Man dažnai tenka prisijungti prie muzikinės dalies organizavimo, programų derinimo. Labai smagu koncertuose atlikti lietuvių kompozitorių kūrinius, supažindinti publiką su nuostabiu mūsų šalies kultūriniu paveldu. Lietuviška muzika, deja, retai skamba pasaulyje. Praeitais metais turėjau koncertinį turą Indijoje, į programą buvo įtraukta ir jau minėta Dvariono pjesė „Prie ežerėlio“. Indai labai susidomėjo jiems nežinomu kompozitoriumi ir buvo dėkingi už galimybę susipažinti su nauju skambesiu.

Ar domitės dabarties lietuvių kompozitorių kūryba?

Norėčiau kur kas daugiau bendradarbiauti su Lietuvos kompozitoriais. Esu įrašiusi ir daug kartų atlikusi Anatolijaus Šenderovo kompoziciją „Cantus in memoriam Jascha Heifetz“. Tikėjausi susipažinti ir su autoriumi, deja, taip staigiai jo netekome... Taip pat prieš keletą metų dirbau su kompozitoriumi Vytautu Barkausku, griežiau jo „Partitą“ smuikui solo. Buvo nepaprastai įdomu! Bendras repetavimas, kompozitoriaus dalinimasis idėjomis, bendravimas su atlikėju – labai vertingi dalykai.

Ar esate sulaukusi netikėtų užsieniečių atsiliepimų apie lietuvišką muziką?

Vienoje parodoje griežiau Šenderovo kūrinį. Klausytojai atkreipė dėmesį, kad jo motyvai skamba labai žydiškai. Pradėjome pokalbį šia tema. Supratau, kad dauguma užsieniečių net nežino, kad Lietuvoje gyveno daug žydų, kitataučių, kurių kūryba darė ir daro didelę įtaką mūsų kultūrai. Vienos muzikos universitete studijuoja muzikantai iš įvairiausių šalių, todėl man labai įdomu klausytis jų tautoms būdingų kūrinių. Juk muzika visada buvo ir bus bendra kalba, suprantama visame pasaulyje.

Kaip per gyvenimą keitėsi muzikos reikšmė Jums ir Jūsų kasdienybei?

Muzika ir smuikas man yra daugiau nei profesija. Muzikavimas yra nuostabus asmenybės ir kūrybiškumo raiškos būdas, leidžiantis nuolatos tobulėti, gilintis į muziką kaip interpretatorei, menininkei. Tikiu, jog šiam augimui niekada nebus pabaigos, o muzikos atlikime matau didelę prasmę – galiu pažadinti, džiuginti, paliesti jautriausias klausytojų sąmonės „gaidas“. Per karantiną dar labiau pradėjome vertinti muzikos svarbą – juk tai vaistai sielai!

Kas gyvenime Jus labiausiai motyvuoja?

Daug dalykų. Vienas jų – aukščiausio lygio koncertai. Džiaugiuosi galėdama klausytis iškiliausių pasaulio muzikų Vienos „Musikverein“ ar „Konzerthaus“ salėse. Taip pat motyvuoja mano pačios koncertinės, konkursinės patirtys, kurios skatina toliau dirbti, analizuoti, tobulėti.

Mėgstu skaityti psichologines knygas, nuo paauglystės domiuosi asmenybės pažinimu, savianalize. Tai labai svarbu, nes scenoje nieko neapgausi. Mane motyvuoja meilė žmogui – nuoširdžiai kiekviename žmoguje stengiuosi pamatyti kažką gero. Motyvuoja suvokimas, jog muzika gali gydyti. Esu legendinio Yehudi Menuhino organizacijos artistė. Per šią organizaciją man dažnai tenka groti publikai, kuri neturi galimybės lankytis koncertuose. Šios koncertų patirtys tiesiog nenusakomos! Klausytojai labai laukia pasirodymų, sukuriamas stiprus bendruomeniškumo ryšys. Tenka matyti, kaip koncerte klausytojai nubraukia ašarą. Tokie išskirtiniai momentai turbūt motyvuoja labiausiai.

Būdama šešerių pirmą kartą grojote solo su Lietuvos kameriniu orkestru ir po to turbūt suvokėte, kad savo gyvenimą skirsite muzikai. Kaip prisimenate tas akimirkas?

Ieva Pranskutė — I. Kolarec nuotr.

Prisimenu, jog nuo pat mažumės man buvo malonus publikos dėmesys – ant scenos jausdavausi kaip žuvis vandeny. To koncerto neužmiršiu niekada. Vaikui groti solo su nuostabiuoju Lietuvos kameriniu orkestru yra tikra garbė! Nors atsakomybė buvo didelė, gerai prisimenu, jog visiškai nejaučiau scenos baimės, man buvo gera, lengva muzikuoti.

Kaip jaučiatės koncertuodama su kitais muzikantais?

Labai mėgstu kamerinę muziką, todėl visada nekantriai laukiu tokių koncertų. Bendros repeticijos, diskusijos, kartais nenuspėjami muzikiniai vingiai (pavyzdžiui, ilgėliau nei įprastai išjaustos pauzės) koncerte mane labai žavi! Man svarbu dalintis, kartu atrasti kompromisus, dialogus su kitais muzikais. Tokios koncertinės patirtys mane augina ir suteikia galimybę į interpretaciją pažvelgti iš skirtingų perspektyvų. Puikiai atsimenu, kaip man buvo įdomu analizuoti techniškus mostus grojant su maestro Mischa Maisky ar pačia Martha Argerich, iš arti matyti, kaip jie dirba, bendrauja – tai neišpasakytos dovanos, kurios labai paveikė mano muzikinį skonį ir supratimą.

Taip pat grojote ir viename žymiausių kamerinių orkestrų „Kremerata Baltica“.

Koncertiniai turai su „Kremerata Baltica“ – viena įspūdingiausių mano profesinių patirčių. Aš tiek daug pasisėmiau grodama orkestre su Gidonu Kremeriu ir kitais aukščiausio lygio muzikais! Maestro Kremeris yra įkvepianti asmenybė, jis mane visada skatino, palaikė, linkėjo svajoti ir siekti svajonių išsipildymo.

Kokia Jūsų svajonė jau išsipildė?

Svajonių turiu labai daug, o viskas pildosi žingsnis po žingsnio. Viena iš išsipildžiusių svajonių – studijos Vienoje, pas tikrus eruditus. Johannesas Meisslis yra išskirtinis klasikinės muzikos ekspertas. Jis mane nuolat konsultavo, buvo mano mentorius įrašant ir vieną įspūdingiausių bei virtuoziškiausių kūrinių – Ludwigo van Beethoveno „Kreutzerio“ sonatą smuikui ir fortepijonui, op. 47. Šis įrašas – taip pat viena iš mano svajonių. Pernai teko dirbti su įžymiu lenkų kompozitoriumi Krzystofu Pendereckiu, taip pat austrų kompozitoriumi Friedrichu Cerha, atlikti jų kūrinius prestižinėje „Musikverein“ salėje. Svajonės mus skraidina į priekį!

Ar turite muzikanto idealą, į kurį atsižvelgiate priimdama sprendimus?

Mano muzikiniame kelyje buvo tikrai nemažai stiprių asmenybių, į kurių nuomonę atsižvelgiu, mokausi iš jų. Mano profesorius Pavelas Vernikovas yra legendinio Davido Oistracho mokinys. Labai gerbiu profesorių už tai, kad kiekvieną savo studentą skatina ieškoti savo asmeninių raiškos būdų, asmeninio garso, interpretacijos. O Johannesas Meisslis daro didelę įtaką mano muzikiniam suvokimui. Jis mane įkvepia analizuoti, gilintis į kūrinius iš teorinės pusės. Žinoma, labai mėgstu klausytis gerų, kokybiškų įrašų su šio meto žymiais smuikininkais, kaip Janine Janson, Leonidas Kavakosas, Aleksandras Sitkovetskis ir kitais.

Minėjote, kad profesorius Vernikovas stengiasi pabrėžti Jūsų individualumą. Kaip atradote ir suformavote savo grojimo braižą?

Tas braižas vis dar formuojamas, jį apibūdinti būtų labai sudėtinga. Žinau, kad mane ugdo pats gyvenimas, muzikinės patirtys – koncertai, konkursai, sutiktos svarbios asmenybės. Negaliu nepaminėti savo tėvelių, senelių, mokytojų įtakos. Nuo vaikystės mokiausi M.K. Čiurlionio menų mokykloje. Juo toliau, juo labiau suvokiu, kokioje unikalioje aplinkoje užaugau. Teko bendrauti su nuostabiais muzikantais, su jais bediskutuojant formavosi mano nuomonė, muzikinis suvokimas. Mano profesorė Lietuvoje buvo Ingrida Armonaitė – labai įkvepianti, filosofiška asmenybė.

Ko labiausiai laukiate artimiausiame sezone?

Laukiu koncertų, projektų Lietuvoje ir kitose šalyse. Laukiu dueto su kroatų violončelininku Mislavu Brajkovićiumi – rengiamės įrašyti Zoltáno Kodály *Duo*, op. 8, į kompaktinę plokštelę, ji turėtų pasirodyti 2021-aisiais. Laukiu koncertinio turo su tarptautiniu ansambliu „Scurdia“ – atliksime vadinamojo „crossover“ pobūdžio programą. Taip pat laukiu solinio koncerto, kuriame grosiu žymųjį Beethoveno trigubą koncertą smuikui, violončelei ir fortepijonui kompozitoriaus 250-ųjų gimimo metinių proga.

Jaučiu, kad klausytojai labai išsiilgę gyvos muzikos ir laukia klasikinių koncertų. O aš jų laukiu dar labiau nei įprastai!

Dėkoju už pokalbį!

Neįsivaizduoju neasmeniško kūrinio

Pokalbis su aktore Indre Patkauskaite

Ramunė Balevičiūtė

Valstybinio Vilniaus mažojo teatro aktorė Indrė Patkauskaitė apdovanota išskirtine scenine individualybe. Varia Antono Čechovo „Vyšnių sode“, Jaunoji Federico García Lorcos „Kruvinose vestuvėse“, Dovydienė Vaižganto „Dėdėse ir dėdienėse“, Podsekalnikova Nikolajaus Erdmano „Savižudyje“, Liudmila Maksimo Gorkio „Motinoje“, Marija Stiuart Friedricho von Schillerio „Marijoje Stiuart“, Gitela Moska Williamo Gibsono „Dviese sūpuoklėse“, Katrė Žemaitės „Marčioje“, Ema Aleksandro Špilevojaus „12 gramų į šiaurę“ – tai tik keletas ryškiausių jaunos aktorės darbų teatre. O kur dar vaidmenys filmuose „Šventasis“ (rež. Andrius Blaževičius), „Išgyventi vasarą“ (rež. Marija Kavtaradzė) ir kituose. Jos vaidinamos moterys – degančių akių, skvarbaus žvilgsnio, ugningo temperamento, bet kartu trapios, pažeidžiamos. Išdidžios, bet gebančios aukotis. Kartais – šiurkščios, tiesmukos, bet viduje slepiančios švelnumo ilgesį. Su Indre Patkauskaite kalbamės apie šiandien aktoriui reikalingus įgūdžius ir savybes, bendradarbiavimą su režisieriumi, kūrybinio proceso virtuvę.

Scenoje esi tikra žvaigždė, dažnai gauni pagrindinius vaidmenis, o gyvenime stengiesi išlikti *incognito*. Kodėl? Kaip kuklumas ir santūrumas dera su aktoryste?

Nemanau, kad stengiuosi išlikti *incognito*. Specialiai savęs nerodau, bet ir nesislepiu. Tiesa, nelabai mėgstu šurmulį, kartais geriau jaučiuosi viena nei tarp žmonių, nesu puiki pokalbių iniciatorė, labiau sekasi klausytis nei kalbėti – gal visa tai natūraliai suformuoja terpę, kurioje „iškrenti“ iš pirmųjų eilių. Mane dažnai apibūdina kaip kuklią ir santūrią ir dargi palydi užuojautos kupinu žvilgsiu, tarsi sakančiu, kaip man bus sunku šioje profesijoje. Tarsi santūrumas savaime būtų ydingas, aktorinę ateitį darantis neįmanoma ar mažių mažiausiai be galo sunkia. Tačiau aš toli gražu nesijaučiu nei nuvylusi, nei praradusi visas galimybes daryti tai, kuo mėgaujuosi. Tam tikrus dalykus galime įvertinti tik jau turėdami perspektyvą, galimybę pažvelgti iš šalies, atsigręžti į nueitą kelią. Trumpoje laiko atkarpoje, vertinant šiandieną, atrodo, kad garsesnis, drąsesnis, ekspresyvesnis laimi, tačiau ilgesnėje perspektyvoje viskas susilygina, pakilimai praranda savo aukštį, nusivylimai – aštrumą, ir vis tiek anksčiau ar vėliau atsiduriame ten, kur turime atsidurti. Žinoma, spalvinga asmenybė visada yra patraukli, patirties bagažas turtina, kraštutinumai intriguoja. Tačiau patirčių amplitudė nebūtinai turi būti tolygi vidinių išgyvenimų intensyvumui, todėl nemanau, kad tik į kraštutinumus linkęs žmogus gali būti įdomus. O scenoje kuklumui tikrai ne vieta, tas tiesa. Scena reikalauja man vis dar sunkiai įvardijamų „parametrų“, vis dar nežinau, kas yra TAI žmoguje, aktoriuje, kas neleidžia nuo jo atplėšti akių. Tačiau scena – ne gyvenimas. Gyvenime mes turime galimybę pasirinkti, kokiam būti sau ir kitiems. Jei sakytume, kad scenai reikia tik tų, kurie ir gyvenime yra ryškūs ar ekscentriški, tai reikštų, jog aktorius į sceną sugeba tik perkelti save iš tikrojo gyvenimo. Kaip mes tuomet sumenkintumėme ir nuskurdintumėme aktoriaus profesiją!

Kaip manai, kokių vis dėlto įgūdžių šiandien reikia aktoriui?

Sunku pasakyti... Man šiandien viskas dar neaiškiau nei bet kada anksčiau. Pastaruoju metu girdisi daug diskusijų, koks teatras reikalingas ir įdomus, ar teatro apskritai dar reikia... Tokiame kontekste tampa be galo sunku suvokti, ko reikia, nes pasimetimas tvyro visur. Galbūt nereikia nieko įvardinti, nes ateis nauji, mums nepažįstami, ir tai bus naujoji teatro karta, pasiūlysianti visai kitą teatro kalbą. Todėl nesiryšiu įvardinti, nes nežinia, kokia bus toji karta, su kuria susidūrę žmonės sakys: „Pagaliau“... Vienintelis ryškus nekintantis dalykas, kurį įžvelgiu kituose kaip lemiamą veiksnį, – tai valingumas ir drąsa norėti. Norėti reikia labai drąsiai. O tada reikia daug valios įveikti visus nusivylimus, kol norai tampa realybe. Įgūdžiai įgyjami, o talentas ir charizma... Čia jau nieko nežinau... Dar svarbu adekvatumas.

Kokie spektakliai Tave labiausiai augino kaip aktorę?

„Madagaskaras“ yra mano pirmoji didžioji mokykla, besitęsianti iki šiol. Visos pirmosios sceninės patirtys ir pamokos, man regis, įvyko būtent ten. Iškart teko „įbristi“ į Rimo Tumino teatro pasaulį, kuris yra itin sunkiai apčiuopiamas. Manau, kad jo negali „suprasti“, tai gali tik nujausti ir besivadovaudamas nuojauta bandyti įsilieti. Tau arba pavyksta, arba ne. Šis spektaklis – tai trys valandos, kai turi pareikalauti iš savęs visko. Nesvarbi šiandiena, nesvarbus „tu“ – žinai, kad jeigu dabar nesudėsi visos energijos ir jėgos, tau spektaklis bus neįvykęs. Kitas itin svarbus man spektaklis – Artūro Areimos Nacionaliniame Kauno dramos teatre statytas „Vyšnių sodas“. Kai kurie spektakliai lieka brangūs visam laikui, jie žymi tam tikras tavo kelio pradžias ir pabaigas, jie yra turtingi tau svarbių žmonių ir ypatingų, prasmės kupinų sceninių susitikimų, kurie niekada daugiau nepasikartos. Man šis spektaklis – vienas tų, kurį saugau atmintyje. Buvo spektaklių, kurie ėjo ir praėjo, buvo nepavykusių darbų, neišsipildžiusių, „neįvykusių“ vaidmenų. Dėl kai kurių skausmingai išgyvenau, o tai užgrūdina, išmoko iš naujo įvertinti lūkesčius ir ambicijas, ramiau priimti ir ramiau paleisti. Galbūt šiek tiek per anksti vertinti pastaruosius darbus, tačiau nujaučiu, kad spektaklis „Marti“ ir Katrės vaidmuo man taip pat taps vienu iš kertinių. Nors, tiesą sakant, jau tapo...

Kaip manai, ar režisieriams esi „patogi“ aktorė? Ką darai, kai nesutinki su režisieriumi?

Nesu linkusi karštligiškai ginčytis, prieštarauti, išsyk pareikšti savo nuomonę, jeigu ji nors kiek skiriasi. Dažniausiai savo mintis pasilaikau sau, kol įsitikinu, kad tai, ką mąstau, tikrai atspindi tai, ką jaučiu, ir kad to, ką pasakysiu, neišsiginsiu rytoj. Gal dėl to daug kam atrodau tyli, rami ar net užsisklendusi. O man tiesiog reikia atsitraukti ir suprasti, išgryninti savo poziciją. Gal mano mąstymas lėtas, nežinau. Anksčiau tai laikiau savo dideliu trūkumu, dabar priimu kaip privalumą, tylėdama nebesijaučiu kalta. O matant, kaip kartais kinta aplinkinių nuomonės arba kaip karštai yra teigiama nežinant visų aplinkybių, pasidaro ir visai ramu. Dirbant su režisieriumi labai norisi suprasti, pajusti jo tau nurodomą kelią, „apsivilkti“ jo tau siūlomą „rūbą“. Aš tikrai bandysiu „matuotis“ tris, keturis, jei nepavyks – šešis, septynis kartus. Tačiau jei suprasiu, kad tikrai kažkas ne taip, ir turėsiu, ką pasiūlyti, prieisiu ir kalbėsiu. Jei bendravimas yra lygiavertis, adekvatus – kūryba tampa malonumu, o nepatogumai – ieškojimais, kurie atveda į atradimus. Nepaprastai gera dirbti su režisieriais, kurie pasitiki aktoriumi. Manau, aktoriai, bent jau dauguma, turi gerą intuiciją. Jei aktorius blogai jaučiasi, jei jam nepatogu, vadinasi, kažkas yra negerai, vaidindamas jis nesijaučia sakantis tiesą. Sunku, jei režisierius yra užsispyręs, – tada per prievartą bandydamas „įtilpti“ į ne tau skirtus drabužius pradedi kankintis... Tokius vaidmenis vaidinti sunkiausia – nesuprastus, „neiškalbėtus“. Tad ir nežinau, ar aš patogi, ar ne. Matyt, režisieriui, kuriam reikia nuolat besiginčijančio, besiaiškinančio aktoriaus, esu nepatogi. Režisieriai skirtingi, kai kuriems genialiausios mintys gimsta polemizuojant. Nors, kita vertus, mano „ramuma“ taip pat turi savo ribą, jei kas nors niekaip nepraeina pro mano „filtrą“, galiu būti ir labai užsispyrusi. Po vienos iš pastarųjų premjerų, kur, regis, sėkmingai pildžiau režisieriaus sumanymą ir siūlomas užduotis, vienas komandos narys, priėjęs pasveikinti, pasakė: „Tu turi tokią ryškią savo poziciją, kad galų gale padarai taip, kaip pati įsivaizduoji.“ Net sutrikau... Tikrai nemaniau, kad taip yra. Taigi bet kokiu klausimu savęs vertinimas visada turi šiokią tokią paklaidą.

Susidaro įspūdis, kad savo profesiją suvoki kaip tarnystę. Kas turėtų nutikti, kad atsisakytum dirbti?

Aš nežinau, kodėl susidaro toks įspūdis, – kaip būtų įdomu sužinoti! Žodis „tarnystė“ man asocijuojasi su visai kitais dalykais. Man atrodo, prasminga tarnystė gali būti tik kitam žmogui. Yra daugybė žmonių, kurie atiduoda save, kad kitam taptų lengviau. Tai yra tarnystė. O tarnystė teatrui... Myliu teatrą, bet niekada jo nemistifikavau, neidealizavau. Tiesą sakant, aš nejaukiai jaučiuosi, kai apie teatrą ar apie aktoriaus darbą kalbama kaip apie tam tikrą misiją, kad štai tu, atsidavęs šiai profesijai, neši kažkokią žinią, turi galimybę keisti pasaulį. Nenoriu sumenkinti: teatras, kaip ir bet kokia kita meno rūšis, gali giliai sujaudinti, net sukrėsti, iškelti klausimus, pasiūlyti į mus supančius dalykus pažvelgti kitu kampu, paskatinti mąstyti. Tačiau būtų sąžininga pripažinti, jog teatras pirmiausia reikalingas man. Mes čia esame, nes mums patinka čia būti, nes čia jaučiame turintys galimybę realizuoti save ir kalbėti pirmiausia... apie save. Aš neįsivaizduoju kūrinio, atsieto nuo autoriaus, neasmeniško kūrinio. Kad ir apie ką kurdami kalbėtume, mes perteikiame savo požiūrį, savo kritiką, savo jausmus. Ir tai yra paveiku. Tiesiog gal nereikėtų prisiimti nuopelnų daugiau, nei jų yra iš tikrųjų. Tikiuosi, nieko neįžeisiu šiais žodžiais.

VMT archyvo nuotr.

Indrė Patkauskaitė

Papasakok apie savo kūrybinį procesą. Ar Tau pakanka repeticijų, ar ieškai papildomų inspiracijų savarankiškai? Kas labiausiai Tave „maitina“ kaip aktorę?

Režisieriaus asmenybė, jos gilumas, sudėtinga, mane jaudinanti medžiaga, azartiški partneriai, su kuriais malonu kurti. Įkvepia susikalbėjimas, bendro tikslo jutimas. Pajautimas, kad tai, ką nujaučiu slypint medžiagoje, yra būtent tai, link ko mane veda režisierius, pajautimas, jog mano vidus ne konfrontuoja, o veržiasi į visos komandos, režisieriaus tikslą. Ieškojimai, nežinia, diskusijos taip pat gali būti vaisingi, tačiau tikslas, kad ir neįvardintas, nujaučiamas, turi būti bendras. Tada repeticijos mane „maitina“, ir kuo labiau jos įkvepia, kuo turtingesnis iš jų išeini, tuo labiau save norisi pildyti iš jų išėjus. Tada savaime norisi kuo daugiau sužinoti, išgirsti, perskaityti, pamatyti. Iš tiesų teko išgyventi tokias akimirkas, apie kurias sakoma „be miego ir be valgio“. Jei kas nors intriguoja, jaudina, sužadina aistrą, galiu visai „iškristi“. O jei taip neatsitinka... tada sunku. Kai reikia save dirbtinai inspiruoti, motyvuoti – tada ir papildomai skaityti sunku, ir domėtis, ir būti smalsiam... Štai tokius momentus galbūt ir pavadinčiau tarnyste. Esu pakankamai atsakinga ir principinga. Jei ėmiausi, pažadėjau – eisiu iki galo. Tačiau toli gražu nemanau, kad tai privalumas. Kartais norėčiau būti kur kas lengvabūdiškesnė.

Tavo sceninė amplitudė labai plati: gali vaidinti ir charakterinius, ir dramatinius vaidmenis, lygiai taip pat tau paklūsta ir kitokių įgūdžių reikalaujanti postdraminė vaidyba, kaip, pavyzdžiui, spektaklyje „12 gramų į šiaurę“. Ar kuriai

Nukelta į 5 psl.

Indrė Patkauskaitė spektaklyje „Dviese sūpuoklėse“ L. Vansevičienės nuotr.

Ne patys pirmieji, bet...

Apie Vytautą Aukščiūną, Petrą Baravyką ir Henriką Jagminą

Žilvinas Dautartas

Ir tokiems būna apmaudžiausia, nes ir visas dėmesys, ir šlovė tenka ne jiems, nors ir atsilikta tik per vieną žingsnį. Žinoma, ne dėl jų kaltės ar nenoro būti pirmaisiais. Tiesiog pavėlavo gimti, ateiti į baleto studiją, pagaliau pamatyti tai, kas pakerėjo nuo pirmos pažinties ir liko visam gyvenimui. Tokia lemtis ištiko vieną iš Lietuvos baleto kartų, spėjusią pašokti pirmajame „Kopelijos“ spektaklyje dar besimokant baleto studijoje prie Kauno Valstybės teatro. Bene ryškiausi šios kartos atstovai – Vytautas Aukščiūnas, Petras Baravykas ir Henrikas Jagminas. Be abejonės, be šios trijulės buvo ir daugiau gražaus jaunimo, nusprendusio tarnauti šokio menui, bet apie juos kiek vėliau, kai turėsime daugiau informacijos apie jų likimus.

Ši trijulė nuo pirmų žingsnių profesionaliame teatre iki atsisveikinimo su scena demonstravo išskirtinį pareigingumą, pavydėtiną darbštumą, profesinį padorumą. Gal tai buvo būdinga to laikotarpio, tarpukario, Lietuvos inteligentijai. Nors trys Pavelo Petrovo baleto studijos mokiniai ir buvo skirtingų profesinių duomenų, nors ir jų kūrybiniai likimai susiklostė skirtingai, tačiau juos, kaip ir jų kolegas, siejo ištikimybė pasirinktai profesijai. Neabejoju, kad tą ištikimybę jie išsaugojo ir tada, kai pamažu buvo užmiršti. Ko gero, teisus buvo vienas klasikas, parašęs novelę „Mums nebereikia“. Kaip dažnai mums nebereikia. Nieko ir visko. Ir tik tada, kai mūsų pačių nebereikia, susimąstome. Bet ar ne per vėlai?

Turiu prisipažinti, kad jaučiu nepateisinamą gėdą, kad taip mažai žinau apie bene ryškiausią iš šios trijulės Vytautą Aukščiūną, „sugundžiusį“ savo bendramokslį Petrą Baravyką, o pastarasis savo ruožtu – Henriką Jagminą. Ir tik pradėjęs domėtis Kauno Valstybės teatro baleto solistu Aukščiūnu supratau, kad Lietuva turėjo unikalų šokėją, kurio tolesnę karjerą sugriovė profesinė trauma. Gaila, kad baleto artisto menas yra toks efemeriškas, kuriamas čia ir dabar. Šokis baigėsi, baigėsi ir kūryba. Kas liko? Iliuzija? Įspūdis? Jokia nuotrauka ar žodžiai to neperteiks. Net ir filmuota medžiaga kartais būna bejėgė. Matome judesius, jų techninį atlikimą. Tad bevartydamas nuotraukas, įamžinusias Aukščiūno sukurtus vaidmenis, galiu tik daryti prielaidas, sutikdamas ir pritardamas jo amžininkų ir kolegų bei baleto kritikų vertinimams.

Labai emocionaliai apie Aukščiūną „Krantų“ žurnale rašė Rūta Krugiškytė: „Jo princai, gimę pasakų šalyje, nieko bendro neturėjo su savęs teigimu scenoje ir ta realybe. Jie buvo atėję iš idealų šalies, kur gyvena harmoningas, gražus žmogus – Princas. (...) Jis buvo svajonių princas: aristokratiškai kilnūs judesiai, dvasios turtingumas, išreiškiamas prasmingu judesiu. Visam tam nereikėjo didelių pastangų – kūno ir dvasios kultūra savaime sudarė vienovę.“ (*Krantai*, nr. 81, p. 34). Ten pat Krugiškytė cituoja jo mokinį Henriką Kunavičių: „Jis nemėgo savęs išryškinti. Jo šokis – duete ar variacijoje – buvo šokamas tik jam būdinga maniera, nesižavint savimi. Atrodė, kad jis šoka puse kojos – jokio forsavimo, jokio perspaudimo, jokios matomos jėgos. Tai jis perėmė iš A. Obuchovo.“

Tas gebėjimas ne šokti, o gyventi šokyje ne kiekvienam duotas. Nesu matęs šio atlikėjo scenoje, tačiau neabejoju, kad Aukščiūnas turėjo tą gebėjimą, tą Dievo dovaną, kuri taip retai sutinkama ir kurios taip siekia visi. Gal todėl ir norisi palyginti mūsų šokėją su Vaclovu Nižinskiu. Šventvagystė? Palyginkite šių dviejų šokėjų nuotraukas ir amžininkų atsiliepimus. Nižinskis darė milžinišką įtaką visam šokio pasauliui. Lietuvos atlikėjai – ne išimtis. Ta įtaka sustiprėjo į Kauną atvykus rusų baleto trijulei – Verai Nemčinovai, Nikolajui Zverevui ir Anatolijui Obuchovui. Pastarasis, pradėjęs dirbti Kaune, atkreipė dėmesį į jaunutį perspektyvų šokėją. Aukščiūnas Obuchovą laikė savo mokytoju, stengdamasis iš jo perimti ne tik šokio manierą, bet ir technines subtilybes – virtuoziškus sukinius, minkštus šuolius. Visa tai, kuo blizgėjo ir pelnytai garsėjo rusų baleto mokykla. Gal ir klystu, tačiau man šie atlikėjai panašūs ir savo vidiniu pasauliu, kurį saugojo nuo kitų. Panašūs ir savo likimu, abu iš scenos pasitraukė pačiame jėgų žydėjime. Ir abiem tinka Aliodijos Ruzgaitės žodžiai, dedikuoti kolegai Aukščiūnui: „Praėjo daug dešimtmečių, tačiau neįmanoma pamiršti artisto šokimo stiliaus, jo elegancijos, lengvumo, kultūros, išorinio ir vidinio herojų santūrumo.“

Henrikas Jagminas puikiai derino pedantiškumą ir vos ne vaikišką paprastumą. Tą paprastumo įspūdį sudarė nuolatinė draugiška šypsenėlė. Keletą metų teko su vyresniu kolega dirbti kartu, tačiau neprisimenu, kad kada nors būtų pakėlęs balsą ar išreiškęs kokį nepasitenkinimą. Visada linksmų akių, kartais su atlaidžia šypsena išsakydavo ir savo pastabas. Atrodo, kad jo *credo* buvo „Neįžeisk“. Ir niekada nesigirdavo, kad praeityje buvo vienas stipriausių Lietuvos baleto artistų, kad jo repertuare buvo visi pagrindiniai vaidmenys klasikiniuose ir šiuolaikiniuose baletuose. Jis – vienas iš nedaugelio, sugebėjusių racionaliai priimti kartų kaitą. Tačiau net ir šokdamas epizodinius, antraeilius ar vaidybinius vaidmenis, jis išlikdavo toks pat reiklus sau aukštos klasės profesionalas, gerbiantis ne tik savo darbą, bet ir kolegas. Žinau, kad buvo patikimas duetų partneris, kad niekada nerodydavo nepasitenkinimo, jei kas nors nepavykdavo.

Henrikas Jagminas ir Aliodija Ruzgaitė balete „Sužadėtinė“

Jagminui nebuvo mažų vaidmenų. Jo Barmalėjus Igorio Morozovo balete „Daktaras Aiskauda“, nors ir kraupios išvaizdos, ne tiek gąsdino, kiek juokino mažuosius žiūrovus. Sunku buvo patikėti, kad tai tas pat atlikėjas, kai tekdavo šokti Gustą Juliaus Juzeliūno balete „Ant marių kranto“. Trečiame veiksme jo „herojus“, išsidabinęs šventės proga, tačiau besislapstantis ir puolantis iš pasalų, atskleisdavo savo dvasinį skurdumą. Čia norėčiau pacituoti Jagmino jaunesnį kolegą Henriką Kunavičių: „Kaip kiekvienas jaunas artistas, taip ir aš kadaise, atėjęs į teatrą, stebėjau savo vyresniuosius kolegas ir iš jų mokiausi. Sektinas pavyzdys man buvo LTSR nusipelnęs artistas Henrikas Jagminas. (...) Sveikindamas H. Jagminą septyniasdešimtmečio proga, dėkoju už puikų pavyzdį, kuris man įstrigo į širdį visam gyvenimui, o ir dabar gali kiekvienam menininkui priminti, kaip reikia mylėti savo profesiją.“ Gerų žodžių savo kolegai negaili ir baleto kritikė Lidija Motiejūnaitė: „H. Jagminas stebino šokio lengvumu bei ištverme, aukštais, bet vos girdimais minkštais ir elastingais šuoliais. Darbščiam, disciplinuotam šokėjui baletmeisteriai noriai skirdavo pagrindines solo partijas, todėl jam teko šokti su visom Lietuvos primabalerinom.“

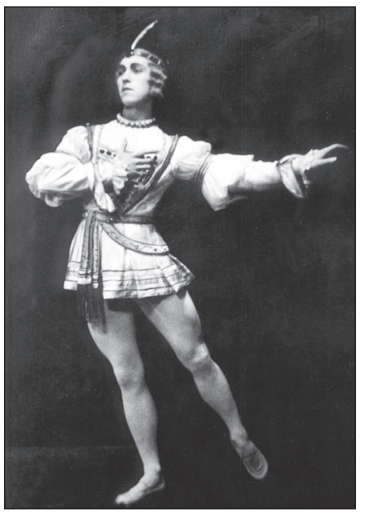

Vytautas Aukščiūnas balete „Gulbių ežeras“ VLE nuotraukos

Petro Baravyko, paskutinio iš „šauniosios trijulės“, kūrybinis likimas nebuvo nei labai audringas, nei kažkuo ypatingas. Gan ribotų profesinių duomenų, Baravykas puikiausiai tiko epizodiniams ir vaidybiniams personažams, nors ir jo kūrybinė biografija nestokojo efektingų vaidmenų – Kopelijus Léo Delibes'o balete „Kopelija“, Rotbaras Piotro Čaikovskio „Gulbių ežere“, Sanča Pansa Ludwigo Minkaus „Don Kichote“, Pliauga Juliaus Juzeliūno „Ant marių kranto“ ir kiti. Baravykas ir scenoje, ir gyvenime išsiskyrė paprastumu, bet ne prastumu, nuoširdžia žmogiška šiluma, mokėjo ne tik užjausti kitą, bet ir suprasti.

Tikėkimės, kad laikui bėgant bus užpildytos ir kitos to laikotarpio atlikėjų pažinimo spragos. Gal nebūsime pirmos pokario vaikų kartos sekėjai, nekreipiantys dėmesio į praeitį, negalvojantys apie ateitį, gyvenantys šia diena. Tada tai buvo pateisinama norint išlikti, o dabar?

Atkelta iš 4 psl.

nors teatro rūšiai arba formai teiki pirmenybę?

Labai malonu išgirsti apie save tokius žodžius. Galbūt sakyčiau, kad „patogiau“ jaučiuosi dramatiniuose vaidmenyse. Man įdomu pasinerti į sudėtingus, prieštaringus vaidmenis, jaučiu azartą narpliodama daugialypį psichologinį portretą. O charakteriniuose vaidmenyse niekada nesijaučiau stipri, nors yra buvę netikėtų atradimų pačiai sau. Jei pajunti, kad tavo kūne „atsiranda“ kitas, savaip mąstantis ir reaguojantis (o kartais tas kitas sureaguoja anksčiau nei tu pats!) – tada patiri didelį vaidybos malonumą. Tačiau nenorėčiau savęs apriboti, norisi išlikti atvirai visiems žanrams. Tikiu, visada yra galimybė pačiai save nustebinti. Pastaruoju metu kaip tik jutau įvairovės stygių, norėjosi daugiau laisvės, daugiau drąsos scenoje, galimybės naudoti naujus resursus. Aleksandro Špilevojaus „12 gramų į šiaurę“ kaip tik laiku atliepė šitą troškimą. Esu laiminga, kad galiu dalyvauti labai skirtinguose pastatymuose ir kurti skirtingų amplua vaidmenis.

Vieni naujausių Tavo darbų teatre – Gitela Moska „Dviese sūpuoklėse“, Katrė „Marčioje“ ir Ema „12 gramų į šiaurę“. Iš pažiūros šios Tavo vaidinamos moterys labai skirtingos. Kaip manai, ar jos turi ką nors bendro?

Matyt, mane. O iš tikrųjų šie spektakliai labai skirtingi, tiek savo forma, tiek režisūra. Sieja jas vienas dalykas, kad ir kaip banaliai tai skambėtų, – visos norėjo mylėti ir būti mylimos. Ir visoms ši graži ir sudėtinga užduotis nepavyko...

Yra nedaug aktorių, vienodai puikiai įvaldžiusių ekraninę ir teatro vaidybą. Su kokiais profesiniais iššūkiais susiduri kino aikštelėje ir teatro scenoje?

Prisimenu, kai pasirodė Quentino Tarantino „Negarbingų šunsnukių“ premjera, daugelis liko sužavėti Christophu Waltzu ir jo sukurtu vaidmeniu. Man jis taip pat paliko milžinišką įspūdį, pasidarė įdomu – iš kur, kaip? Niekam nematytas austrų-vokiečių kilmės aktorius ir štai – stulbinantis vaidmuo Amerikos kino industrijoje. Kokia jo sėkmės istorija? Atsidariau Vikipediją ir prieš akis nusidriekė ilgiausias sąrašas jo darbų – mažesnių, didesnių, dauguma greičiausiai žinomų tik vietiniam žiūrovui. Filmas po filmo, metai po metų. Ir tada supranti, kiek iki to eita, koks bagažas yra sukrautas. Ir kokio „užnugario“ mes dažniausiai nematome. Noriu pasakyti, kad turėdama bent pusę tokio užnugario galėčiau leistis bent jau į diskusiją apie vienokios ar kitokios vaidybos įvaldymą. Kaskart, kai nusišypso sėkmė ir gaunu galimybę stovėti filmavimo aikštelėje, viską jaukintis, rodos, reikia iš pradžių. Teatras ir kinas yra taip vienas nuo kito nutolę ir kartu taip šalia – net keista. Teatre palaikai gyvą kontaktą su trimis šimtais žmonių: matai jų akis, nukreiptas į tave, jauti sulaikytą kvėpavimą arba priešingai – nuobodulį. Ir turi visą šią erdvę apimti. Visiškai priešingai nei kine – ten turi išmokti nejausti šimto žmonių, stovinčių šalia, atsakingų už daugybę kino dėmenų. Nejausti begalės trikdžių, tarsi būtum visiškai vienas, su vieninteliu pašnekovu – kamera. Tačiau aibė kitų dalykų – tiesos sakymas, tikslas, buvimas čia ir dabar, vidinis intensyvumas ir dar daug kas – tikrai yra pamatiniai, bendri ir teatro scenai, ir kino aikštelei.

Įsivaizduokime, kad gali pasirinkti vieną teatro ar kino režisierių iš viso pasaulio, su kuriuo galėtum dirbti. Kas jis ar ji būtų?

Man patys sunkiausi klausimai, kai reikia ką nors pasirinkti! Be atsakomybės ir suvokdama, kad rytoj galbūt rinkčiausi kitus, vardinu: norėčiau suvaidinti Romeo Castellucci spektaklyje, nusifilmuoti Paolo Sorrentino filme, sušokti Pinos Bausch amžinybės teatre...

Dėkoju už pokalbį. Linkiu drąsių svajonių ir ryžto jas įgyvendinti.

Kad būtų išsaugota

Pokalbis apie skaitmeninimo procesus su Nacionalinės bibliotekos generaliniu direktoriumi Renaldu Gudausku

Žodis „skaitmeninimas“ kiekvienai sričiai ir net organizacijai gali reikšti labai skirtingus dalykus. Pavyzdžiui, teatrui tai yra net nauja spektaklio statymo forma, kino ir teatro menų sąjunga, nes nepakanka užfiksuoti statišką vaizdą. Ką skaitmeninimas reiškia Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos kontekste?

Paprastai tariant, skaitmeninimas – tai procesas, kurio metu, naudojant techninę ir programinę įrangą, sukuriama fizinio, pavyzdžiui, popierinio ar garsinio, objekto skaitmeninė kopija ir jos metaduomenys. Skaitmeninimas Nacionalinei bibliotekai pirmiausia yra naujo santykio su vartotoju kūrimas, naujos galimybės ir naujos veiklos kryptys. Ką turiu omenyje? Sukurdami kultūros paveldo objekto skaitmeninį originalą mes ne tik nuskenuojame popierinį daiktą ir sukuriame jo metaduomenis, bet taip pat jį paženkliname viena iš skaitmeninio turinio ženklinimo licencijų, kad vartotojas aiškiai žinotų, ką su kiekvienu konkrečiu objektu galima daryti. Tikiu, jog šis žinojimas atriša rankas plačiam ir įvairiapusiam kultūros paveldo objektų naudojimui: nuo skaitymo iki mokymo, nuo atviruko iki kompiuterinio žaidimo kūrimo. Kuo daugiau skirtingo skaitmeninio turinio pasiekia visuomenę, tuo labiau jis gali padėti išlaisvinti vaizduotę.

Kokie prioritetai ir artimiausi planai šioje plotmėje?

Nuo 2018 m. birželio 18 d. Lietuvos nacionalinė biblioteka kartu su partneriais – 24 atminties, kultūros ir švietimo įstaigomis – įgyvendina projektą „Visuomenės poreikius atitinkančios virtualios kultūrinės erdvės vystymas“ (jo trukmė 36 mėn.), kurio tikslas yra vartų į skaitmeninį kultūros paveldą plėtra. Projekto metu suplanuota: modernizuoti Virtualią elektroninio paveldo informacinę sistemą (toliau – VEPIS), sukurti naujas paslaugas vartotojams, kurios užtikrintų interaktyvesnį informacijos apie kultūros turinį pateikimą, lengvesnę paiešką, parengti naują skaitmeninį turinį ir jį aktualizuoti, didinant jo sklaidą, kokybę, taip pat plėsti skaitmenintų kultūros paveldo objektų fondą.

Esate minėjęs skaitmeninį kompleksiškumą, kitaip tariant, leidinių pavertimas elektroniniu dokumentu yra tik vienas etapas, o daug sudėtingesnis ir kur kas daugiau intelektinių išteklių reikalauja kitas darbas – paversti viską veikiančia, susieta ir filtruojama sistema. Kokia padėtis bibliotekoje šiuo požiūriu?

Lietuvos skaitmeninėje darbotvarkėje pažymima, kad Lietuvoje per mažai dėmesio skiriama skaitmeninio kultūros paveldo objektų naudojimui. Tai aktualu ir VEPIS saugomo bei per portalą www.epaveldas.lt prieinamo skaitmeninto kultūrinio paveldo atveju. Pagrindinė problema – nepakankamas VEPIS ir portalo *www.epaveldas.lt* išnaudojimas skaitmeninto kultūrinio paveldo sklaidai.

Šią problemą ir jai įtakos turinčius veiksnius galima išskirti į kelias kategorijas. Pirmiausia tai VEPIS infrastruktūros problemos, trukdančios konsoliduotai teikti skaitmeninimo paslaugas, taip pat skaitmeninių kultūrinio paveldo turiniu grįstų el. paslaugų trūkumas, ribotas kultūrinio paveldo turinio prieinamumas, ribotos suskaitmeninto turinio panaudojimo švietimo ir pan. tikslams galimybės. Visa tai jau yra sprendžiama projekte „Visuomenės poreikius atitinkančios virtualios kultūrinės erdvės vystymas“.

Kaip leidinių virsmas elektroniniais veikia autorių teisių klausimus? Ar kyla kokių naujų dilemų ir kaip jas sprendžiate?

Autorių teisių apsaugą Lietuvoje reglamentuoja Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas, kurio nuostatos yra suderintos su Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos, Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos autorių teisių sutartimi bei Europos Sąjungos teisės aktais. Atsižvelgiant į tai, skaitmeninamas ir publikuojamas yra tik tas dokumentinis paveldas, kuriam nebegalioja autorių teisės, arba yra pasirašomos autorinės licencinės sutartys su autoriais ar autorių teisių paveldėtojais.

Siekiant užtikrinti deramą autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugą

Prof. dr. Renaldas Gudauskas — A. Repšio nuotr.

Europos Sąjungoje, direktyvoje numatytas kruopščios paieškos metodas ir jos rezultatų registravimas bendroje viešai prieinamoje duomenų bazėje, kurioje visuomenė gali susipažinti su informacija apie nenustatytų teisių turėtojų kūrinius, saugomus Europos Sąjungos valstybių viešųjų bibliotekų, švietimo įstaigų ar muziejų kolekcijose, taip pat archyvuose, kino arba garso paveldo institucijose ir viešosiose transliuojančiose organizacijose. Nacionalinė biblioteka yra atsakinga už nenustatytų teisių turėtojų paieškos rezultatų surinkimą ir registravimą bendroje viešai prieinamoje Europos Komisijos Vidaus rinkos derinimo duomenų bazėje.

Pasikeitus skaitymo, o kartais labiau informacijos vartojimo kultūrai atrodo, kad mokymai skaitytojams reikalingesni nei bet kada. Gal esate jų numatę?

Nacionalinė biblioteka savo skaitytojams ir lankytojams siūlo visą puokštę mokymų – kaip naudotis suskaitmenintu kultūros paveldo portalu *www.epaveldas.lt*, interaktyvia biblioteka *www.ibiblioteka.lt*, kaip ieškoti informacijos duomenų bazėse. Į šiuos ir daugelį kitų mokymų gali užsiregistruoti visi norintys, jie yra nemokami ir kiekvienas lankytojas juose yra laukiamas. Taip pat visada galima kreiptis pagalbos į bibliotekos darbuotojus. Mes daug dėmesio skiriame skaitytojų poreikiams, todėl juos įvertinę nuolatos organizuojame mokymus.

Ar į jūsų skaitmeninimo padalinį, kaip kad į garsųjį restauravimo, gali kreiptis interesantai iš išorės? Pavyzdžiui, jei norėtume suskaitmeninti ikiinternetinio laikotarpio laikraštį?

Nacionalinė biblioteka yra sukaupusį visą Lietuvoje leistos spaudos archyvą, kurio dokumentus, tarp jų ir laikraščius, skaitmeniname. Būtina pažymėti, kad esame Skaitmeninimo kompetencijų centras ir kuruojame dokumentų skaitmeninimo procesus visame bibliotekų sektoriuje. Visose apskričių bibliotekose yra skaitmeninimo centrai, kurie vykdo ar koordinuoja savo regiono dokumentinio ir kraštotyrinio paveldo skaitmeninimą. Tad nusprendę išsaugotą laikraštį skaitmeninti, būtinai patyrinėkite *www.epaveldas.lt* kolekcijas, ten greičiausiai jis jau yra. Jei nėra, tai greitai bus. Kitokių asmeninių užsakymų skaitmeninti dokumentus Nacionalinės bibliotekos skaitmeninimo skyrius nepriima, tačiau bibliotekoje yra galimybės dokumentus kopijuoti ir skaitmeninti. Ir tai yra kita paslauga. Beje, Dokumentų konservavimo ir restauravimo skyrius taip pat tokių paslaugų neteikia.

Hipotetiškai įsivaizduokime, kad jau viską suskaitmeninome, ar dėl to nekyla grėsmė fiziniams leidiniams? O labiau realistiškai galvojant, ar remiantis korektiškais oficialiais kriterijais tai nereikš, kad bent jau dalį leidinių galima perduoti arba sunaikinti? Kaip manote, ar fizinis kontaktas svarbus?

Dokumentų nurašymas – natūrali bibliotekos darbo proceso dalis, kuri vyksta dar nuo tų laikų, kai apie skaitmeninimą nebuvo kalbama. Visgi reikėtų atkreipti dėmesį, kad fiziniams leidiniams didesnė grėsmė kyla jų neskaitmeninant. Popierius dyla, plyšta, ypač kai juo naudojasi nemaži srautai žmonių. Jei pamenate, panaši situacija buvo vos pasirodžius pirmosioms elektroninėms knygoms, užvirė diskusija, ar jos neišstums tradicinių knygų. Metai ėjo, elektroninių knygų daugėjo, tačiau popierinės išliko lygiai tokios pat populiarios. Panaši situacija ir su skaitmeniniais objektais. Be to, visi popierinių bei garsinių objektų pavyzdžiai yra saugomi Nacionaliniame publikuotų dokumentų archyviniame fonde. Lietuva yra palyginti maža šalis, leidybos skaičiai nėra tokie dideli, tad valstybė geba pasirūpinti tinkama šio fondo saugojimo infrastruktūra ir kol kas užtikrina ilgalaikį popierinių, audiovizualinių dokumentų išsaugojimą. Tačiau vis didėjanti problema yra elektroniniai dokumentai ir elektroninė informacija. Dėl įstatyminės bazės nepakankamumo leidėjai nėra įpareigoti pristatyti tokių leidinių privalomojo egzemplioriaus. Elektroninės knygos, kompiuteriniai žaidimai, garsinės knygos, išleistos Lietuvoje, ir visa tai, kas yra dabar publikuojama lietuviškuose portaluose, nėra niekur fiksuojama ir saugoma, todėl jau dabar turime didžiulius praradimus. Nacionalinė biblioteka deda visas pastangas, kad įstatyminiai dokumentai būtų papildyti, bet vienų mūsų pastangų neužtenka. Norėtųsi ir didesnės leidėjų paramos, o pirmiausia supratimo, kad tai, kas yra ir bus išleidžiama Lietuvoje, privalo būti išsaugota kaip šalies kultūros, intelektinio, dokumentinio paveldo dalis.

Kalbant apie fizinį kontaktą, skaitytojui svarbiausia informacija, o kokią formą jis renkasi, skaitmeninę ar popierinę, yra labai individualu. Kita vertus, įvertinus popieriaus, kaip medžiagos, gyvavimo laikotarpį, vertėtų apeliuoti į skaitytojų sąmoningumą ir skatinti pirmenybę teikti skaitmeninei versijai, jei popierinis variantas „yra daug išgyvenęs“.

Ačiū už pokalbį.

Kalbino Monika Krikštopaitytė

Komentaras

Apie skaitmeninimo aktualijas

Skaitmeninimo veikla Lietuvos atminties institucijose – archyvuose, bibliotekose, muziejuose ir kitose kultūros paveldą kaupiančiose, saugančiose ir prieigą užtikrinančiose institucijose – vykdoma jau daugiau kaip 20 metų. Per šį laikotarpį šalyje suformuota kultūros paveldo skaitmeninimo sistema, kuri leidžia efektyviai panaudoti žinias, žmogiškuosius išteklius ir infrastruktūrą, ekonomiškai naudoti finansinius išteklius, užtikrina, kad vertingiausi, blogiausios būklės arba didžiausią susidomėjimą keliantys kultūros paveldo objektai būtų prieinami visuomenei skaitmeninėje erdvėje. Tuo tikslu sėkmingai naudojamos valstybės biudžeto ir Europos Sąjungos struktūrinės paramos lėšos, kurios užtikrina šių procesų nuoseklų vykdymą bei skatina inovacijas šioje srityje.

Lietuvos aklųjų biblioteka iš kitų skaitmeninimo veiklas vykdančių institucijų išsiskiria savo specifine misija – ši biblioteka siekia, kad skaityti galėtų visi. Statistikos duomenimis, daugiau kaip 245 tūkst. Lietuvos gyventojų yra nustatyti vienokie arba kitokie regėjimo sutrikimai, šie žmonės negali skaityti įprasto spausdinto teksto, o kadangi šiuolaikinėje visuomenėje labai didelė dalis informacijos perduodama regos kanalu, minėta dalis gyventojų susiduria su informacijos gavimo sunkumais. Lietuvos aklųjų bibliotekos veikla nukreipta didinti galimybes asmenims, negalintiems skaityti įprasto spausdinto teksto, gauti jiems reikalingą informaciją – biblioteka rengia ir leidžia specialaus formato leidinių kopijas bei užtikrina prieigą prie šios informacijos. Šiuo metu bibliotekoje yra 205 tūkst. specialaus formato leidinių, kuriais gali naudotis visi, turintys vienokius arba kitokius regėjimo ar skaitymo sutrikimus. Taip pat biblioteka bendradarbiauja su užsienio šalių bibliotekomis, keičiasi su jomis pritaikytais leidiniais, tokiu būdu sudarydama galimybes savo vartotojams gauti informaciją ir užsienio kalbomis (lenkų, rusų, anglų ir kt.).

Nukelta į 7 psl.

Išpirkti sentimentai

Atkelta iš 1 psl.

V. Nomado nuotr.

Lietus suderintas su lietumi dviejuose ekranuose – tai ir yra MO anonsuojamas Greenaway'aus ir Boddeke filmas. Abiejuose ekranuose – ta pati mergina, pasirodanti su trikampe nykštuko kepurėle, su kosmetine kauke ar be jos kaip skirtingi personažai, tačiau atsiradę iš tos pačios Suzos Burbulės (Susa Bubble), kuri kartą nuėjusi miegoti padvigubėja. Tai tęsiasi, kol 33-ioji Suza pasirodo viena, nes jos partnerė pasislėpė. Kitoniškumas, nutrauktas dauginimosi procesas kelia įtarimus ir pasipiktinimą. Prasideda ginčai, peštynės, žmogžudystės. Būrelis sutrikusių klonų mėgina gyventi pagal pirmykštės, demokratinės ar autokratinės santvarkos scenarijus, nevalingai atkartodamos žmonijos istoriją kaip lemtį, nes kito baimė išlieka kaip kaitos variklis. Nors tas kitas yra beveik tas pats, tarsi teigia Saskios Boddeke poema, parašyta dukrai kaip dabarties politinio nerimo alegorija.

Kad būtų dar aiškiau, antrajame ekrane toje pačioje Suzos figūroje mirga dokumentiniai kadrai iš viso pasaulio: demonstracijos, bombardavimai, laivais plaukiantys pabėgėliai. Sušmėžuoja blogio imperijų prezidentai ir aktyvistės, raginančios priešintis, kaltinančios pasaulio galinguosius. Viską periodiškai nuplauna lietus, čia simbolizuojantis nelaimingųjų išlietas ašaras, kaip aplink ekraną skriejančios kėdės – situacijos nestabilumą, o juodas baseinas – niekį ir neviltį (apie tai informuoja parodos gidas). Veidą pliekiantys lašai verčia heroję vaipytis, nuplauna jos kaukę, simboliškai apnuogina „tikrąją aš". Suza skaičiuoja iki 33 ir klausia, kodėl egzistuoja kažkas, o ne niekas, ir kodėl taip sunku mylėti. Tai kartoja tol, kol klausimas ima skambėti kaip dar viena skaičiuotė. Reikšmė suyra, lieka tik ritmas, ištuštėję ženklai. Galbūt tam, kad bent kai kurių žiūrovų galvose kiltų kitas klausimas: o kodėl teigiama, kad sunku mylėti? Ar būtinai bendruomenes turi sieti meilė, o ne, tarkim, pagarba ir susitarimas? Galbūt pareiga mylėti kaip tik ir kursto neapykantą? Bent man, pažiūrėjus filmą, knietėjo pabėgti nuo prievartinės meilės. Bet gal toks ir buvo jo kūrėjų tikslas? Juk Greenaway'us iškepė vagies žmonos meilužį, sutirštino įprastą moralinį pasipiktinimą iki absurdo. O filme „Skenduolių skaičiuotė" (1988) ramiai skaičiavo moteriškių skandinamus vyrus, tarsi nė neabejodamas, kad mums lemta kopijuoti ir kartoti kitų klaidas.

Kaip supratau, parodai atrinkti Lietuvos menininkų kūriniai turėjo filmo idėjai sukurti vietos kontekstą, užpildyti tuščiąjį langelį mūsų aktualijomis (anotacijoje vietos autorių pavardės nepaminėtos, vadinasi, jie – pagalbinė medžiaga). Pirmiausia krinta į akis, kad daugelyje paveikslų ir fotografijų dauginasi žmonių figūros. Pavyzdžiui, kaip tik priešais ekraną dvejinasi, trejinasi apsinuoginusi Violeta Bubelytė. Ši mums gerai pažįstama Suzos antrininkė tarsi sprendžia tą pačią problemą – kaip sutarti su savimi, tokia daugialype, ne taip paprastai su kultūrinėmis ikonomis identifikuojama figūra. Bet smurto čia nėra, daugiau – (iš)tvermė, ilgalaikis spektaklis sau pačiai, kuri ilgą laiką vyriškos fotografijos kontekste buvo ta pasislėpusioji „kita".

Greenaway'us, iš pradžių ruošęsis būti tapytoju, pastebi tuos menininkus, kurie į gana nuvalkiotą tapatybės ir skirtybės problematiką įmaišo dozę ironijos, kartėlio ar šiurpulio. Moteriškajai Suzai oponuoja Žygimantas Augustinas, kuris vis perkūrinėja save įsikūnydamas į iškilius, net karališkus (nes taip įpareigoja vardo ir pavardės kombinacija) personažus. Dabar jis „pagimdo" nedailias antrininkes „Gracijas" ir atkiša vidurinį pirštą virš jo kabančiam „Kūrėjui" (sau pačiam). Dvyniai Remigijus ir Algirdas Gataveckai tyrinėja tapatybės genetiką sangvinu ir pastele tiksliai perpiešdami savo atvaizdus, kuriuos lygina su kadaise juodu į vaikų namus atidavusio tėvo figūra. Tai tarsi įžemina pasaką apie pasidauginusių mergaičių „visuomenę", kuri gyvena pagal politines klišes. Virš jų pakibęs gana abstraktus klausimas čia užaštrinamas, nes suskamba tikroviškai – šeima juk ir yra „tokius pačius, bet kitokius" gaminantis mechanizmas, kai vis atsiranda tie, kuriuos reikia ir „taip sunku mylėti". Beje, dar vaikystėje išmokusiems socialinės atskirties pamokas Gataveckams, regis, nesunku mylėti dalinantis savo idėjomis, kūriniais ir už juos gautomis lėšomis su panašaus likimo vaikais.

Šioje parodoje vieninteliai kūriniai be žmonių figūrų – tai Patricijos Jurkšaitytės nutapyti apelsinai, daug jų, pilnos drobės, vienodai oranžinių ir apvalių. Bet tai – ne tas pats apelsinas, pakartotas daug kartų. Tikriausiai. Nes kaip atpažinti individualų apelsiną? Kaip skelbia gidas, jie – tarsi pabėgėlių minia, kurioje sunku įžiūrėti veidus. Kažkodėl abejoju, ar menininkė mąstė apie tokias konkrečias nuorodas. Greičiau tie apelsinai – portreto idėjos parodija, nes netgi tiksliausiai perkeliant kiekvieno individualaus vaisiaus bruožus ant drobės, jie mūsų akiai netampa atpažįstami. Parodos kontekste prašyte prašosi rasinės (rasistinės) analogijos. Oranžinė apelsinų spalva išrėkia neapykantą kitokiam, kuris iš tiesų toks pats, kaip nesąmonę.

Vis dėlto tarp skaičiavimų, dauginimų, tapačių-netapačių randu ir iškeptą meilužį sukūrusios mąstysenos pėdsakų. Tai kūriniai, į kuriuos žiūrint galima pajusti mirties, smurto ir meilės artumo keliamą virpulį. Daug kūnų, Vito Luckaus nufotografuotų sovietmečiu ir neslepiančių, net nesuvokiančių, kad reiktų slėpti savo kosmetika nepridengtą negražumą, groteskiškas grimasas, kurios sustingsta tik fotografijose. Svajonės ir Pauliaus Stanikų, Monikos Furmanos tapomi ir piešiami motinų kūnai paženklinti abjektišku turinčio gimdyti mirtingo kūno bjaurumu, kai gleivių apvalkaluose mezgasi ir bręsta kita gyvybė, kuriai lemta taip pat galiausiai suirti. Jie – tokie buitiškai savi, savesni nei bene vienintelis nežmogus – Raimondo Gailiūno šikantis šuo, „laimingas reikšmingas ir saugus", žvelgiantis į mane Hitchcocko „Svaigulį" susiurbusia akimi.

Lietuvoje rastais kūriniais kuratoriai (lyg psichoanalitikai) primena, kad senatvė, liga, mirtis ir yra mūsų kitas, nuolat tykantis, laukiantis progos išlįsti – veidrodyje, fotografijoje, praeivių žvilgsniuose. Kūno laikas trumpas, kūnas nepaklūsta idealams, visada yra puolęs, ir net ne angelas. Ir bet kuria proga užpuolamas, kaip primena jau senokai matytos Ugniaus Gelgudos fotografijos iš ciklo „Gyvenimas kartu". Nė dešimt metų nepraėjo nuo tų skandalingų atidarymų, kai galerijų šeimininkai, institucijų vadovai reikalaudavo nukabinti fotografijas, kuriose užfiksuotos apsikabinusios homoseksualų poros. Ar jų neskandalingas buvimas MO parodoje reiškia, kad šis lietuviškas tabu jau įveiktas? O gal nekonfliktišką santykį ugdo žvaigždės ir jo žmonos iš užsienio žvilgsnis?

Ir galiausiai, beveik ekspozicijos pabaigoje, tarsi „tuščiame" išmoktų „Klasių" langelyje randu lietuvišką iškepto meilužio atitikmenį Šarūno Saukos paveiksle „Sakmė apie Sigitą Parulskį" (1998) (jis pasiskolintas iš paties menininko – tad buvo itin reikalingas parodos koncepcijai). Jiedu draugai, Saukų šeimos gyvenimą Parulskis kartais aprašo esė. O štai šiame paveiksle guli jis pats – žemiau, kitiems po kojomis, tarsi palaidotas, ką tik paleidęs iš rankų šokdynę, sustingęs, bet stebintis besivaipančius žmones, kurie nemato jiems iš dangaus beriamos makaroninės manos. Beriamos pro mėnulio liuką, kuriame galime įžiūrėti šonu pasuktą kambarį ir neaiškią šeimyną. Tie poeto syvais mintantys žmonės karštai rausvi, nuogi, seni, gyvenimo apardyti, jų veidai portretiški – tikriausiai juos atpažinčiau sutikusi gatvėje. Vienas kitam į veidus jie pučia smirdinčius dūmus, laižo ausis. Poetas mato visą tą bjaurastį ir nieko negali padaryti – kaip ir jo žemiškoji antrininkė, mergaitė iš nespalvotos nuotraukos, iš kito laiko, tikriausiai mirusi. Bet kartu poetas regi ir šios situacijos grožį – graudžiai žmogišką, dėl kūniškų (ne)malonumų prarandamą buitiško Dievo „dovaną", kurios niekam nereikia. O gal čia tik man taip atrodo.

Šis paveikslas, jo jungtis su prisimenamais Greenaway'aus filmais ir čia mano minėtais kūriniais (bei keliais neminėtais) „išperka" jau spėjusį įgrįsti MO reklaminį šūkį: „visi mes žmonės". Šioje parodoje „visi mes žmonės" gali atpažinti save pačius, bet nepagražintus, gal net kiek atgrasius ir vis tiek išsiilgusius meilės. Bet užmirštančius mylėti kitus. Nors tapyba bei fotografija papildomai iliustruoja ir taip aiškų filmopoemos moralą, jose juntamas tikrovės prieskonis „ištepa" instaliacijos sterilumą. Sentimentaloka simbolika ima atrodyti apgaulinga, nes menininkų vaizduojami žmonės atrodo per daug patyrę gyvenimo, kad taip lengvai pasiduotų pozityvaus mąstymo įtaigai.

Paroda veikia iki 2021 m. sausio 31 d.

Atkelta iš 6 psl.

Plačiąja prasme atminties institucijose skaitmeninimas suprantamas kaip procesas, kurio metu sukuriama skaitmeninė kultūros objekto kopija bei informacija apie jį. Didžiausi tokių objektų telkiniai Lietuvoje yra Virtuali kultūros paveldo informacinė sistema VEPIS (*www.epaveldas.lt*), Lietuvos integrali muziejų informacinė sistema (*www.limis.lt*), Lietuvos dokumentinio kino informacinė sistema el. kinas (*www.e-kinas.lt*) ir kt. Šiose sistemose visiems visuomenės nariams suteikiama galimybė susipažinti, tyrinėti, naudoti kultūros turinio skaitmenines kopijas – suskaitmenintas knygas, rankraščius, archyvinius dokumentus, dailės kūrinius, meno vertybes ir pan.

Lietuvos aklųjų bibliotekoje vykdomų skaitmeninimo procesų metu sukuriamos kitokios skaitmeninės publikuotų leidinių kopijos, kadangi siekiama jas pritaikyti asmenims, negalintiems skaityti įprasto spausdinto teksto: tai visų pirma garsinės knygos, taip pat leidiniai DAISY arba kitais formatais, kuriuos regėjimo negalią turintys asmenys gali perskaityti pasitelkę sintezatorių, elektroninę Brailio eilutę (skaitytuvą) ar specialią programinę įrangą. Skirtingai nuo kito suskaitmeninto kultūros turinio, specialaus formato leidinių kopijos prieinamos tik registruotiems virtualios bibliotekos ELVIS (*www.elvis.labiblioteka.lt*) vartotojams, taip siekiama užtikrinti, kad ši informacija būtų prieinama tiktiems asmenims, kurie negali skaityti įprastai. Šiuo metu ELVIS prieinama daugiau kaip 12 tūkst. leidinių, per metus biblioteka parengia apie 430 specialaus formato leidinių kopijų ir yra pagrindinė jų leidėja šalyje, suteikianti galimybes skaityti naujausius leidinius, tačiau visa tai sudaro tik 12 proc. visos šalies leidybinės produkcijos (pasaulio mastu asmenims, negalintiems skaityti įprasto spausdinto teksto, pritaikoma apie 7–15 proc. publikuojamos produkcijos), nes procesas yra ilgas, sudėtingas ir brangus.

Todėl Lietuvos aklųjų bibliotekai labai svarbus šiuo metu Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis įgyvendinamas kultūros turinio skaitmeninimo projektas „MoBiLait: mokymosi galimybių atvėrimas žmonėms, negalintiems skaityti įprasto spausdinto teksto", kuriuo siekiama didinti paslaugų prieinamumą kitaip skaitantiems asmenims per Lietuvos bibliotekų tinklą. Dėl šio projekto sukurtas bibliotekų, leidžiančių specialaus formato leidinius, tinklas, kurį sudaro Kauno apskrities viešoji, Mykolo Romerio universiteto, Vytauto Didžiojo universiteto ir Vilniaus universiteto bibliotekos. Kartu su jomis numatyta parengti 700 pavadinimų mokslui ir studijoms reikalingiausių leidinių, pritaikytų asmenims, negalintiems skaityti įprasto spausdinto teksto; visi šie leidiniai bus prieinami per modernizuojamą ELVIS sistemą.

Lietuvos aklųjų bibliotekos direktorės pavaduotoja
Erika Buivydienė

„Nepaisydamas blogos savijautos, karalius labai energingai ėmėsi rengti unijos Seimą. Jis vyko Liubline pirmąjį 1569 metų pusmetį.“

„Jis visuomet išlikdavo didingas, nesvarbu kur eitų – į sostą ar į miegamąjį.“

Lenkijos karaliui, LDK didžiajam kunigaikščiui
ŽYGIMANTUI AUGUSTUI

„Taip pat jautė silpnybę moterims, o tai, ypač jo valdymo pabaigoje, smukdė karaliaus autoritetą. Vis dėlto nepanašu, kad šie gausūs meilės nuotykiai reikštų erotomaniją ar ypatingą ištvirkimą.“

500

„Paskutinius Žygimanto Augusto gyvenimo metus, be staiga pablogėjusios sveikatos, apkartino įpėdinio ir savo darbų tęsėjo neturinčio valdovo drama.“

„...1546 metais medžioklėse jis praleido 223 dienas. Galima vis dėlto suprasti, jog karaliui reikėjo atgauti pusiausvyrą išsivadavus iš tėvų kontrolės Vavelyje ir nesėkmingos santuokos.“

„Žygimantas Augustas buvo laikomas gražiu vyru. Juodbruvas, tamsių plaukų ir akių brunetas, pailgo veido, taisyklinga tiesia nosimi, dailia lūpų linija, didelėmis išraiškingomis akimis.“

Puslapis dedikuotas Lenkijos karaliaus, LDK didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto 500-osioms gimimo metinėms.
Citatos apie Lenkijos karalių, LDK didįjį kunigaikštį Žygimantą Augustą iš istorikės Małgorzatos Duczmal knygos „Jogailaičiai“, Vilnius, Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2012.
Paveikslai iš Žygimanto Augustino parodos „ŽA.500“, galerija „Titanikas“, Vilnius, 2020 m. liepos 30 – rugsėjo 5 d.

Teatro menininkas turi domėtis ne tik savo amatu

Pokalbis su režisiere Egle Švedkauskaite

Laura Šimkutė

Jaunosios kartos režisierė Eglė Švedkauskaitė – dažnas Lietuvos veidas įvairiuose užsienio šalių teatro projektuose bei kūrybinėse dirbtuvėse. Šių metų pradžioje Valstybiniame Jaunimo teatre Švedkauskaitė pristatė spektaklį „Žmogus iš žuvies" pagal rusų dramaturgės Asios Vološinos pjesę ir atstovavo teatrui Berlyno „Volksbühne" teatro organizuotame festivalyje „Postwest". Po festivalio su režisiere aptariame spektaklio kūrybinį procesą, patį festivalį ir įtakas, formuojančias jos braižą.

Eglė Švedkauskaitė

Metus studijavai teatro kritiką. Ką Tau, kaip režisierei, davė šios studijos?

Tai buvo tikslingas pasirinkimas, nes, kai baigiau mokyklą, teatro režisūros nerinko, tokiu būdu nusprendžiau susipažinti su akademija, kaip įstaiga. Ką man tai davė kaip režisierei? Turbūt pačius įrankius plačiau ir daugiau domėtis teatru: ir kaip mokslu, ir kaip praktika. Per tuos metus spėjau sužinoti dalykus, kuriuos mano režisūros kursiokai turėjo išmokti jau vėliau. Taip išėjo, kad kai kurių režisierių darbus ar metodus bei kaip nagrinėti patį teatrą sužinojau anksčiau. Bet kartu tos žinios lėmė, jog gana ilgą laiką turėjau vaduotis iš teorinio teatro suvokimo.

Pirmi režisūros studijų metai buvo bandymas suprasti, kaip iš tiesų reikia dirbti praktiškai, nes atrodo, kad kažką supranti teoriškai, lyg ir žinai, bet tai neatitinka praktikos, darbo su aktoriumi pradmenų, nes to, žinoma, nemoko kritikos studijose. Mano kelyje vis atsiranda kliūčių. Tuo metu gal nesinorėtų, kad jų būtų, tačiau jos virsta gana pozityviais rezultatais, jas įveikus atsiranda daugiau patirties, negu jos būtų, jei eitųsi kaip per sviestą.

Pirmais metais tos teorinės žinios turbūt daugiausiai ir trukdė, nes turi pradėti nuo paprastų dalykų. Teatrologija nėra taip susieta su kūnu, žmogaus psichologija, dėl to teorines žinias reikia palikti ateičiai, kai norėsis reflektuoti savo paties darbus. Iš pradžių, manau, geriau yra ateiti be teorinių primokymų.

Prisikaupus teorinių žinių, turbūt buvo noras padaryti ką nors labai konceptualaus?

Teorinės studijos suteikia žinių, supažindina su režisierių darbais, pamatai, kad žmonės kuria spektaklius socialinėmis, politinėmis temomis ir jau pirmame kurse nori daryti tą patį. Nori labai greitai iššokti aukščiau bambos ir tik pradėjęs žengti pirmuosius žingsnius pastatyti spektaklį apie kažką globalaus neturėdamas jokių priemonių. Tave natūraliai domina tos temos, turi teorinį suvokimą, esi matęs pavydžių. Bet be amato pagrindų to nepadarysi.

Atrodo, jau esi susikūrusi braižą, savitą režisūrinį metodą. Kaip pati jį galėtum apibūdinti?

Manau, kad metodą geriau už mane gali apibūdinti kažkas iš šalies. Nesakyčiau, kad turiu metodą ir dabartiniame kūrybiniame etape neturiu tikslo tokį sukurti. Aš tiesiog bandau suprasti, kokios apskritai priemonės egzistuoja teatre. Žinoma, tam tikros tendencijos yra. Man labai svarbu darbas su aktoriumi, visapusiškas personažo išdirbimas: kodėl tai yra būtent toks žmogus, kokia aplinka tą žmogų suformavo. Noriu, kad aktorius būtų pajėgus reflektuoti ir pasaulį aplink save, ir pasaulį aplink personažą. Nenoriu, kad jis būtų susidomėjęs tik savo amatu. Juk jis yra ir visuomenės dalis, ir europietis, ir vilnietis, noriu, kad per repeticijas tai atsiskleistų.

Taip pat visuomet stengiuosi maksimaliai išnaudoti erdvę, kurioje bus rodomas spektaklis, kad jis būtų su ta erdve surištas. Mėgstu minimalistinį vizualų stilių, stropiai ieškau ženklų bei simbolių. Bet tikrai nemanau, kad turiu kažkokią labai stiprią teatrinę koncepciją, tikiu, jog šitai ateina gerokai vėliau, o galbūt net ir neprivalo ateiti. Aš vis dar noriu kažką atrasti, o ne naudotis tuo, kas jau „atkalta".

Spektaklis „Žmogus iš žuvies", kurį žiemą pristatei Jaunimo teatre, remiasi aktoriais ir jų sukurtais personažais, atrodo, kad kiekvienas savo vaidmeniui yra tiksliai parinktas. Kaip atsirenki aktorius savo spektakliams?

Čia, manau, padeda įgimta intuicija. Aktorius renkuosi intuityviai. Perskaičiusi pjesę, imu galvoti apie personažus, tuomet mintyse atsiverčiu aktorių „žurnalą" ir svarstau, kuris žmogus labiausiai tinka tam vaidmeniui. Nebūtinai ieškau pagal panašumą, kartais kaip tik įdomu kai kuriuos aktorius pamatyti atliekant kitokį vaidmenį, negu jiems įprasta. Ne visada norisi matyti aktorių jau nusistovėjusiame *amplua*, kaip tik priešingai, norisi dirbti kartu. Šiuo atveju rinkausi iš teatro, kuriame stačiau spektaklį, trupės.

O štai su kviestine aktore Asta Zacharovaite susipažinau jau neblogai žinodama pjesės tekstą, nes pirmą vertimą iš rusų kalbos teko daryti pačiai (kad būtų galima perskaityti), ir iš karto supratau, kad ji yra Julka. Tai būtų grynasis mano intuicijos pavyzdys.

Neseniai įvyko „Postwest" festivalis, kuriame pristatei spektaklio „Žmogus iš žuvies" audioversiją. Kodėl garsas, o ne vaizdas?

Apie spektaklio adaptaciją pradėjau galvoti iki karantino – iš karto po premjeros Vilniuje. Apskritai adaptacija atrodo nenatūralus dalykas, nes iš jau sukurto, nedalomo pasaulio reikia ištraukti kažkokią dalį, o tą reikėjo padaryti dėl festivalio reikalavimų. Galvodama, kaip adaptuoti, supratau, kad užsienyje veikiausiai įdomiausia bus antra dalis, kuri stipriai susieta su aktorių balsais ir muzikalumu. Planavau pasikviesti porą vokiečių aktorių, nes tam buvo sudarytos visos galimybės, kad jie verstų tą lietuvišką tekstą, galbūt įtrauktų savo komentarus. Tad ta balsų idėja užgimė jau kažkur ten.

Kai festivalį buvo nuspręsta perkelti į skaitmeninę erdvę, likau prie savo pirminio sumanymo, kad spektaklis turėtų būti paremtas garsu. Taigi naudoti spektaklio vaizdo medžiagą atrodė nelabai reikalinga – kam atimti iš žiūrovo galimybę personažus įsivaizduoti? Be to, garso įrašas neįpareigoja – jo galima klausyti bet kur. Buvo nufilmuoti subtitrai tiems, kurie nekalba lietuviškai ar vokiškai, bet viliuosi, jog atsirado žmonių, kurie tiesiog bandė klausytis to kalbų mišinio ir mėgino kažką pajausti ir suprasti.

Skaitmeninėje erdvėje festivalis „Postwest" taip pat organizavo ir diskusijas. Kokiose teko dalyvauti ir kokių išvadų prieiti?

Netikėtai išėjo, kad festivalio metu turėjau išvykti ir atsidūriau erdvėje, kurioje buvo labai prastas interneto ryšys. Turėjau dalyvauti dviejose diskusijose: iš vienos dingau, nes nutrūko ryšys, o į kitą jungiausi iš stotelės prie kelio. Pirmojoje dalyvavau aš, prodiuserė Giedrė Bagdžiūnaitė ir dramaturgė Asia Vološina, joje diskutavome apie garsinės adaptacijos sprendimą.

Antrąją diskusiją moderavo Julija Reklaitė, jos tema buvo Baltijos šalių teatras. Kartu dalyvavo latvis Valteris Sīlis ir estas Jarmo Reha. Diskutavome apie tai, kad nelabai domimės vieni kitų teatru, labiau domimės Vakarais. Dėl to neįvyksta mainai, kurie galėtų vykti kur kas aktyviau. Esame lyg ir kaimynai, bet... Pakalbėjome apie tai, kas domina visas Baltijos valstybes. Daugiausia akcentavau, jog yra daug neapsisprendimo, apie ką reikėtų Lietuvos teatre kalbėti. Esame maža bendruomenė. Atrodo, vis dar nemažai tokio požiūrio, kad turi „būti savo vietoje" – jei imiesi globalesnių temų, kyla klausimas, kuo jos turėtų būti aktualios Lietuvai, jei imiesi kažko itin lietuviško – kaip tai parodyti užsieniui? Taip pat vyresnieji vis mėgsta replikuoti jauniesiems, neva šie daro spektaklius tik pagal festivalinių užsakymų gaires. Egzistuoja nuolatinis vienas kito kritikavimas ir neapsisprendimas, kuriuo keliu tas teatras gali eiti.

Asta Zacharovaitė, Simonas Storpirštis, Ieva Kaniušaitė ir Matas Dirginčius spektaklyje „Žmogus iš žuvies"

L. Vansevičienės nuotraukos

Tavo kūryboje nemažai skoningos, gudrios ironijos, subtilaus humoro. Kaip pavyksta sukurti tokius komiškus momentus?

Manau, kad turiu prigimtinį humoro jausmą. Jį laikau asmenybės dalimi. Pasaulį ir save vertinu per humoro prizmę, nes kitaip gali pasidaryti be galo sunku. Per daug sudėtinga ir per skaudu būtų į viską žiūrėti tiesiai šviesiai, o kartais tiesiog banalu.

Pirmą kartą perskaičius pjesę „Žmogus iš žuvies" pasirodė, kad ji kupina skausmo, stiprių emocijų, liūdesio. Julkos meilės istorijoje daug paaugliško draskymosi. Per repeticijas pagalvojau, kad jeigu tai bandysiu perkelti į sceną tiesiogiai, bus taip neskanu, taip melodramatiška, kad sakomi žodžiai liks neišgirsti, o istorija – neįvertinta. Pjesės potencialą atvėrė tik ironiškas žvilgsnis į ten veikiančius žmones iš šalies – taip, jie kenčia, bet pasirodo, kad iš tiesų jie tiesiog sėdi užsidarę, vadinasi, reikia apie tai kalbėti. Per repeticijas žiūrėjome filmą „Dovlatovas", jis pasakoja apie epochą, kurioje pjesės personažai norėtų gyventi. Poetai sėdi virtuvėje, geria, rašo, kenčia, myli, skiriasi – viskas romantiška. Noras gyventi praeityje yra tiesiog nesugebėjimas gyventi dabar.

Kitame mano režisuotame spektaklyje „Mums viskas gerai" kitaip neįmanoma. Dorotos Masłowskos pjesė parašyta remiantis humoru, tapačiu maniškiam. Šitą spektaklį kūrėme labai nepatyrę ir dėl to būta atitinkamų sunkumų. Ketverius metus aktoriai mokosi atrasti personažo skaudulį, išnarstyti jį po kaulelį. Visa tai teisinga. Bet tada jie tai mato kaip vieną būdą reflektuoti pasaulį ir perteikti žmogišką patirtį. Bet koks bandymas ironizuoti žmones jiems buvo sunkus, nes atrodo, kad kitaip tyčiojamės, negerbiame, nerandame skausmo. Bet tas skausmas yra. Žmonės dažnai bando patys įžeisti save, kad kažkas kitas nespėtų to padaryti pirmiau. Tokia atvirkštinė psichologija. Kadangi „Mums viskas gerai" yra išvirkščiai parašyta pjesė, manau, nėra kito būdo tam humorui atskleisti, tik juo pačiu sekant.

Dėkoju už pokalbį.

Apie tai, kas skauda

Linas Vildžiūnas

Kaip tai įvyko? Christoph Dieckmann atsako Rūtai Vanagaitei, Vilnius, 2020, 320 p.

Birželio gale pasirodė Rūtos Vanagaitės pokalbių su vokiečių istoriku Christophu Dieckmannu knyga „Kaip tai įvyko?“, išsamiai aptarianti Holokausto Lietuvoje istoriją. Knyga išversta iš anglų kalbos. Jos leidybą iš dalies parėmė Geros valios fondas, prisidėjo privatūs asmenys iš Lietuvos, JAV, Kanados, Australijos, Izraelio ir kitų šalių. Išleido Rūta Vanagaitė, labai kokybiškai išspausdino „PRINT GROUP“ Ščecine. Knygą galima (ir būtina) įsigyti interneto prekybos tinkle *patogupirkti.lt*.

Prisimenant apgailėtiną precedentą, kai persigandusi „Alma littera“ išėmė iš knygynų visas R. Vanagaitės knygas, natūraliai kyla klausimas, kodėl pasirinktas būtent toks leidybos ir platinimo būdas. Ar knygynai „dėl šventos ramybės“ nesiryžta prekiauti naująja R. Vanagaitės knyga, ar tai sąmoninga šios nepriklausomos autorės sugrįžimo strategija?

Sugrįžta įspūdingai ir viską gerai apgalvojus. Ketvirtame knygos viršelyje pateikiami garsių Izraelio ir JAV istorikų Yehudos Bauerio ir Timothy Snyderio, Tomo Venclovos ir Nobelio premijos laureatės Svetlanos Aleksijevič vertinimai. R. Vanagaitės kalbinamas Christophas Dieckmannas – pasaulinio garso mokslininkas, 2011 m. paskelbęs ilgai rengtą didžiulės apimties veikalą „Deutsche Besatzungspolitik in Litauen 1941–1944“ („Vokietijos okupacinė politika Lietuvoje 1941–1944 m.“), kurį T. Snyderis įvardija kaip svarbiausią knygą, parašytą apie Holokaustą XXI amžiuje. Nors R. Vanagaitė yra aktyvi, pokalbį kreipianti dalyvė, ji beveik išimtinai tik klausia, o Ch. Dieckmannas atsako: paprastai, aiškiai ir su aukščiausia moksline kompetencija. Anot Y. Bauerio, „parašyta kaip dialogas, knyga perteikia akademinę analizę kiekvienam mąstančiam skaitytojui suprantama kalba“. Prikibti praktiškai neįmanoma. Bravo, Rūta! Iš visų Tavo audringos karjeros viražų šis yra pats įstabiausias.

Akademinei mūsų bendruomenei Christophas Dieckmannas gerai žinomas. Ne kartą lankėsi Lietuvoje, dalyvavo mokslinėse diskusijose. Nuo 2000 m. jis yra Prezidento Valdo Adamkaus inicijuotos Tarptautinės komisijos nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti narys, jos užsakymu drauge su Sauliumi Sužiedėliu 2006 m. parašė studiją „Lietuvos žydų persekiojimas ir masinės žudynės 1941 m. vasarą ir rudenį“, kurioje, remiantis gausiais dokumentiniais šaltiniais, liudijimais ir moksliniais darbais, atskleidžiamos šių nematyto masto žudynių politinės ir faktinės aplinkybės bei aiškiai įvardijami jų iniciatoriai ir dalyviai.

Christophas Dieckmannas ir Rūta Vanagaitė knygos pristatyme Vilniaus choralinėje sinagogoje

Ž. Gedvilos / 15 min nuotr.

Jau tuomet, šešioliktaisiais nepriklausomybės metais, šios publikacijos įžangoje Komisijos pirmininkas Emanuelis Zingeris, pabrėždamas jos svarbą, apgailestavo, kad tai „pavėluotas įvertinimas“. Deja, Holokausto problematika akmeniu slegia mūsų istorinę atmintį ir po trisdešimties posūkio į demokratiją metų. Tai patvirtina kad ir knygos „Mūsiškiai“ likimas, laimei, išprovokavęs dvejus metus trukusį R. Vanagaitės ir Ch. Dieckmanno pokalbį.

Knygos esmę nusako jos moto: „Istorija nėra juoda ir balta, joje yra galybė pilkų atspalvių“. Aiškinantis „Kaip tai įvyko?“, į Holokaustą Lietuvoje žvelgiama bendrame nusikalstamos nacių politikos ir kitų Rytų Europos šalių patirčių kontekste, veikiau keliant klausimus, nei teigiant atsakymus. Toks požiūris savaime eliminuoja kategoriškas išvadas, supaprastinimus, stereotipus ir, žinoma, nacionalinius mitus. Knygoje nerasime ir nereikalingo emocinio patoso, nors joje atkuriamas laikas toks nežmoniškai kraupus, kad net sunkiai įsivaizduojamas ir emociškai pakeliamas. Nesuteikiantis alternatyvos. Vis dėlto pokalbis pradedamas tuo, kad pasirinkimo galimybė buvo, – tie, kurie atsisakė dalyvauti nusikaltimuose, nebuvo nubausti. „Apie ką ši knyga? Apie svarbiausią Holokausto pamoką – apie tai, kad kiekvienas iš mūsų galime rinktis: būti žmogumi ar nebūti. Šis pasirinkimas yra net pragare“, – savame pristatymo žodyje sako S. Aleksijevič.

Pasirinkimo neturėjo tik žydai. Kalbėdamas apie žydų padėtį getuose, apie jų pastangas išgyventi, Ch. Dieckmannas pasitelkia istoriką Lawrence'ą L. Langerį, peržiūrėjusį daugybę koncentracijos ir mirties stovyklas išgyvenusiųjų liudijimų ir priėjusį išvadą, kad šių stovyklų situacijai negalima taikyti „normalių“ moralinių kategorijų. „Šių žmonių padėtis buvo itin paradoksali, nes jie nuolat turėjo rinktis neturėdami pasirinkimo – tokia situacija vadinama pasirinkimu be pasirinkimo (angl. *choiceless choice*).“ Ji taikytina ir Žydų taryboms bei žydų policijai, neretai kaltinamoms bendradarbiavus su naciais. Įsakyti atlikti vadinamąsias „atrankas“, Judenratų atstovai derėdavosi, sumažindavo reikalaujamą skaičių, tačiau vis tiek turėdavo pasiųsti į mirtį dalį savo tautiečių. „Teigdami, esą žydų policija taip pat yra dalyvavusi Holokauste, žmonės pamiršta pagrindinį skirtumą: lietuviai policininkai ir batalionų nariai turėjo pasirinkimą. Žydų pasirinkimas buvo be pasirinkimo. Nebuvo jokio būdo ar galimybės vokiečių okupacijos sąlygomis išlikti ir moraliems, ir gyviems.“

Lietuvių pasirinkimas buvo bendradarbiauti su vokiečiais (Ch. Dieckmannas nelinkęs vartoti „kolaboravimo“ sąvokos dėl išdavystę reiškiančios jos konotacijos, – daugelis šių asmenų manė tarnaujantys savo šaliai), o tai nulėmė nemažai veiksnių. Ir etninio nacionalizmo bei modernaus antisemitizmo nuotaikos visoje 4-ojo dešimtmečio Europoje, tikėjimas žydų sąmokslu bei įsitikinimas, kad jie kenkia valstybės gerovei. Ir viltys su Vokietijos pagalba atgauti nepriklausomybę. Ir Lietuvos fašistų, voldemarininkų, stiprėjimas, – išsiveržę į valdžią vokiečiams privertus atsistatydinti Laikinąją vyriausybę, jie ir patys buvo pasiryžę žudyti žydus. Ir fašistams (generalinių tarėjų institutui) likusi visa savivaldos administracija, nes atsistatydinusi vyriausybė nenurodė savo pavaldiniams, kaip jie turėtų elgtis. Ir Bažnyčios tylėjimas. Sugrįžtant į pradžią, – 1940-ųjų trauma, kai nepriklausomybė buvo prarasta nepaleidus nė vieno šūvio ir netgi sveikinant okupantus, visą kaltę už tai perkėlus žydams ir sutapatinus juos su komunistais. O pačiose karo išvakarėse – lemtingas sutapimas, masiniai trėmimai į Sibirą, atsakomybė už kuriuos taip pat buvo primesta žydams.

Ta pačia antisemitine dvasia persmelktas ir VLIK'o (Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto) jau po karo, 1946 m. gegužę, pabėgėlių stovykloje Vokietijoje rašytas dokumentas, davęs pradžią vadinamajai „dvigubo genocido“ teorijai, kurio ištraukas R. Vanagaitė cituoja knygos pabaigoje. Jo tikslas buvo pasiteisinti dėl lietuvių dalyvavimo žydų žudynėse, didelę dalį atsakomybės perkeliant pačioms aukoms. „Žydai buvę nacizmo aukos, lietuviai – komunizmo, o kadangi daugelis komunistų buvę žydai, juos reikėję nubausti“ (Ch. Dieckmann). Žydai neva sveikinę okupantus, šokę ir dainavę tremiant lietuvius į Sibirą, prasidėjus karui žydai iš pasalų žudę lietuvius partizanus, o pasirodžius vokiečiams – ir šiuos. „Ne be pagrindo tad įsivyravo lietuvių tautoje įsitikinimas, kad žydai ją naikino, žudė ir kankino“, – daroma išvada šiame dokumente. Lietuviai keršiję bolševikams, tarp kurių buvo ir žydų, bet naciams pradėjus žydų naikinimą, jiems talkinusios tik tautos atmatos.

Šiandien tas ilgas tekstas skamba beveik kaip parodija. Pavyzdžiui: „Giliai krikščioniškoji lietuvio siela ir švelni prigimtis šių baisių žydų naikinimo ir niekinimo akivaizdoje privertė jį pamiršti dar neužgijusias žydų padarytas žaizdas ir dar neišdžiūvusias ašaras. Lietuvio širdy pykčio vietą užėmė pasigailėjimas ir, neperdėjus, galima sakyti, herojiška dar vakarykščio priešo meilė.“ Tačiau „dvigubo genocido“ teorija paplito tarp emigrantų JAV, o po 1990-ųjų sugrįžo namo ir ganėtvirtai „įsivyravo“ mūsų tautiniame naratyve.

Lietuvių ir vokiečių interesai pirmą kartą rimtai susikirto tik 1943 m. kovą, boikotuojant mobilizaciją į SS diviziją, kai tai buvo susiję ne su žydais, bet su saviškiais. Tuo metu „glaudžiai bendradarbiaujant“ jau buvo nužudyta 150 000 žydų. Skaitant knygą iškyla šiurpi šių įvykių chronologija ir dinamika 1941-ųjų vasarą, susijusi su Lietuvos strategine padėtimi ir žlungančiais žaibiško karo planais, – pradedant Birželio sukilimo smurtu, vokiečių sukurstytais pogromais ir pirmosiomis masinėmis „pavojingų“ žydų vyrų žudynėmis Septintajame forte Kaune, tęsiant žydų persekiojimu, jų turto nusavinimu, getų steigimu ir sparčiai artėjant prie „galutinio sprendimo“ Lietuvos miesteliuose rugpjūtį–spalį, anksčiau nei šį sprendimą priėmė aukščiausioji nacių vadovybė. „Lietuvos provincijoje procesas buvo toks žaibiškas, kad [žydų] identifikacijos, ekspropriacijos, koncentracijos ir

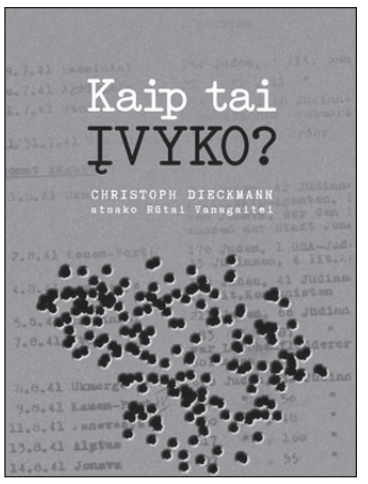

naikinimo fazės vyko kone tuo pat metu“, – konstatuoja Ch. Dieckmannas. Masinės žudynės vyko taip staigiai ir dėl lietuvių pasirengimo bendradarbiauti. Apskričių viršininkai gaudavo įsakymą „iš viršaus“, Skrajojantis būrys atvykdavo į vietas, kur viskas jau būdavo paruošta, žydai policininkų ir baltaraiščių surinkti ir pristatyti, duobės iškastos. Taip per tris mėnesius buvo sunaikintos visos miestų ir miestelių žydų bendruomenės – 100 000 žmonių. Dar šimtas tūkstančių iki 1944 m. žuvo Devintajame forte ir Paneriuose, buvo deportuoti į koncentracijos stovyklas iš Vilniaus, Kauno ir Šiaulių getų. Aprėpiant kitus nacių nusikaltimus, – Lietuvoje numarinta ir iššudyta 170 000 sovietinių karo belaisvių, apie 35 000 iš Rusijos atgabentų evakuotųjų, vokiečiams traukiantis ir taikant „išdegintos žemės“ taktiką. Tai tik bendriausi skaičiai.

Kaip Lietuvos žemė galėjo sutalpinti šitiek lavonų? – retoriškai klausia R. Vanagaitė. Kitą klausimą – ką apie getus ir juose gyvenančius žmones mąstė gyvenusieji šalia? – užduoda Ch. Dieckmannas. „Taip, apie vokiečius šiuo laikotarpiu mes šį bei tą žinome, o apie lietuvius – beveik nieko. Kodėl nežinome? Mūsų knyga išeis Lietuvoje, ir aš noriu, kad šitas klausimas joje būtų. Ne kaltinimas, o tiesiog atviras klausimas.“ Šį sunkų pokalbį autoriai užbaigia mintimis apie gėdos ir atsakomybės, skausmo ir empatijos jausmą, kuris neišvengiamai ateina, jei savo istoriją priimi ne tokią, kokią ją norėtum matyti, o tokią, kokia ji yra.

Mane dažnai aplanko vaikystėje patirtas nesuprantamas jausmas, koks liūdnas, tarsi sustingęs man tuomet atrodė tėvynės peizažas. Dar nieko nežinojau apie prieš penkiolika metų čia vykusias baisybes. Bet tai labai subjektyvus, gal susikurtas jausmas.

Ar šiuolaikiniams žmonėms galima verkti?

Pokalbis su filmo „Balta balta diena“ kūrėjais

Kino teatruose jau rodomas Hlynuro Pálmasono filmas **„Balta balta diena“** („Hvítur, Hvítur Dagur“, Islandija, 2019). Pateikiame pokalbių su filmo režisieriumi ir pagrindinį vaidmenį filme sukūrusiu Ingvaru Sigurdssonu, pernai Kanuose apdovanotu už geriausią „Režisierių savaitės“ programos vyro vaidmenį, fragmentus.

Filmas prasideda citata: „Tokiomis dienomis, kai aplink balta ir nebėra skirtumo tarp žemės ir dangaus, mirusieji gali kalbėtis su mumis, gyvaisiais.“ Iškart pagalvojau, kad filmas – savotiška istorija apie vaiduoklį, iš kurio vyras bando sužinoti tiesą apie velionę žmoną.

Hlynur Pálmason: Manau, kad mane traukia prie visko, kas paslaptinga, prie dviprasmiškų daiktų ir dalykų. Tai, kas paslėpta nuo akių, atveria daug galimybių ir didelę erdvę vaizduotei. Vienas pagrindinių mano darbo stimulų – aistra ir noras tirti tai, kas nežinoma. Filme yra keli keisti momentai, pavyzdžiui, ilgas vaikiško televizijos šou epizodas. Kodėl juos įdėjau į „Baltą baltą dieną“? Nemanau, kad jie tokie jau keisti, juk ir jūs žiūrite televizorių arba matote, kas vyksta kitų žmonių telefonų ekranuose. Šioje konkrečioje scenoje žaisminga forma tyrinėjama tas pats, kas ir visame filme. Man patinka kinų patarlė: „Kuo daugiau žinai, tuo mažiau tai stebina.“

Dažnai naudojatės žanru kaip išeities tašku, bet paskui nuo jo nutolstate, kad papasakotumėt savo istoriją?

H. P.: Niekad negalvojau apie žanrus, mažai apie juos išmanau. Kurdamas filmą nelabai suvokiu, kur link jis juda, bet „Balta balta diena“ man buvo istorija apie dvi meilės atmainas. Meilės, kurią jūs jaučiate savo vaikams arba anūkams, – ji paprasta, tyra ir besąlygiška, ir visiškai kitokios meilės partneriui ar partnerei, mylimajam, žmonai ir pan. Ji jau visai kitokia – sudėtingesnė, intymi, gyvuliška. Tai visiškai unikalus ir ypatingas jausmas.

Filme beveik nieko nežinome apie pagrindinio herojaus žmoną – nėra nei sugrįžimų į praeitį, nei kokių nors su ja susijusių nuorodų. Ji lieka fantazija.

H. P.: Norėjau, kad ji dalyvautų filme, bet ne prisiminimais ar kuo nors pernelyg sentimentaliu. Norėjau, kad žinotume, jog ji buvo, kad ji būtų objektuose, atvaizduose, vaizdajuostėje. Tai suteikia daugiau erdvės fantazijai: į jos vaizdinį mes projektuojame savo mintis ir jausmus, bet ji lieka mįslė. Su ja susiję filmo momentai labai svarbūs, bet jų visai nedaug – nenorėjau nei prisiminimų, nei nereikalingos informacijos. Gyvenimas kupinas mįslių. Būtent tai mes ir bandėme parodyti.

Jau filmavote Ingvarą Sigurdssoną savo baigiamajame Danijos nacionalinės kino mokyklos filme „Dailininkas“ („The Painter“, 2013). Kodėl nusprendėte pakviesti jį į naują filmą?

H. P.: Man nepaprastai patiko dirbti su Ingvaru kuriant baigiamąjį filmą. Jaučiau, kad kartu kine mes galime ištyrinėti daugybę skirtingų temų. Rašydamas „Baltos baltos dienos“ scenarijų turėjau jį galvoje ir su juo tariausi. Ingvaras – nepaprastai fiziologiškas aktorius, bet kartu ir labai emocingas. Su juo itin patogu dirbti. Jis puikiai jaučia judesį ir visus mažesnius gestus, kuriuos gali užfiksuoti kamera. Jis puikiai valdo ir dialogą, ir judesį. Tai man leidžia laisvai kurti ilgas, režisūros požiūriu sudėtingas pastatymines scenas.

Pakalbėkime apie pagrindinio veikėjo santykius su anūke, kurie, regis, yra svarbiausia sudedamoji filmo dalis. Kaip įsivaizdavote jų santykius ir kaip tai keitėsi?

H. P.: Ingimunduras saugo anūkę kaip savo akį. Tai ir yra ta besąlygiška meilė vaikams ir anūkams, apie kurią kalbėjome. Paprasta ir tyra. Jos poveikis – gydomasis. Buvo labai svarbu, kad jų santykiai ekrane atrodytų natūralūs, kad būtų malonu stebėti juos kartu.

Įdomu, kad Ingimunduras vienas dorojasi su savo skausmu, nors jį supa šeima. Kodėl norėjote parodyti tokią kančią, kuri lėtai verda viduje, o paskui kaip audra išsiveržia į paviršių?

H. P.: Meilė glaudžiai susijusi su jos praradimo galimybe. Ingimunduras prarado mylimąją ir paskui pradėjo abejoti jų tarpusavio santykiais. Kai esate panašios būsenos, kai ateina silpnumo akimirka, tampate žmogiškesnis. Štai ką norėjau patyrinėti.

Užuot saugojęs prisiminimus, veikėjas tarsi bando juos stabdyti. Kodėl jis nusprendė išsiaiškinti tiesą? Juk tai jam tikrai nepadės nusiraminti. Ar padės?

H. P.: Manau, kad tarp jų buvo kažkas ypatinga, todėl jis ir neturi pasirinkimo. Žiūrovas pats turi nuspręsti, ar herojaus veiksmai padės jam nurimti, ar dar labiau įskaudins. Tikiuosi, kad filmas šiuo požiūriu atviras interpretacijoms, todėl viskas taip smarkiai priklauso nuo žiūrovo. Filmai ir kiti meno kūriniai, kurie man patinka, visada atviri interpretacijai.

Izoliacijos jausmą tyrinėjote ir anksčiau, filme „Žiemos broliai“. Kuo Jus traukia šie stiprūs tylintys herojai, nenorintys atsiverti?

H. P.: Pagrindinis „Žiemos brolių“ herojus Emilis labai skiriasi nuo Ingimunduro. Nors gali būti, kad jie abu kažkuria prasme jaučiasi palikti, nepatenkinti. Emiliui stinga meilės, jis nori būti pastebėtas, geidžiamas. Ingimunduras liko vienas su visais šiais jausmais – netektimi, abejonėmis ir pykčiu. Manau, kad „Balta balta diena“ – tai kartu meilės ir neapykantos istorija, nes pačios gražiausios mintys dažnai yra šalia pačių niūriausių. Žmonės, kuriuos jūs mylite, dažnai susiduria su prasčiausiais jūsų poelgiais, o riba tarp meilės ir neapykantos – labai menka.

Filme yra kelios scenos, rodančios laiko slinktį, jos susijusios su namu. Bet kartu atrodo, kad laikas pagrindiniam veikėjui sustingo. Jis negali judėti toliau. Ar galite papasakoti apie laiką savo filme?

H. P.: Kine man labai svarbus ritmas, kadrų kompozicija, garsai, judesys, muzika, kalba ir taip toliau. Namo, kurį stato Ingimunduras, stebėjimas yra praradimo nugalėjimo proceso dalis. Esmė ta, kad reikia užmušti laiką, kuo nors užimti save ir neišprotėti. Mes išgyvename šią laiko tėkmę, matome metų laikų, temperatūros, parų, nuotaikų kaitą. Prologe norėjau pavaizduoti tokią laiko tėkmę. Kai žmona mirė, ji paliko vyrą vieną su visais tais jausmais – liūdesiu, pykčiu ir abejonėmis. Tam tikra prasme filmas yra diatribė, neapykantos poema, skirta žmonai, kurios jis be galo ilgisi. Pagrindinis veikėjas – atvira žaizda, jis nesugeba išsigydyti ir gyventi toliau.

Ar šiuolaikiniams vyrams galima verkti?

Ingvar Sigurdsson: Išplėsčiau šį klausimą: ar šiuolaikiniams žmonėms galima verkti, išgyventi skausmą, kančią? Įvairaus pobūdžio terapijų populiarumas liudija, kad mus kankina neišsakyti jausmai ir baimės.

Bet terapijos dažnai nuvilia.

I. S.: O farmakologija nepalengvina apsivalymo, nepadeda atsikratyti gėdos jausmo. Ji padeda mums slopinti savo liūdesį, baimes, tuštumą. Veikiami vaistų, uždarome juos viduje. Užmigdome savo demonus, užuot jų atsikratę ar juos prisijaukinę. Nemokame kalbėtis ir išgyventi situacijų, kurios yra gyvenimo dalis. Tai išdavystės, išsiskyrimai, ligos, mirtys. Dabar retai kas

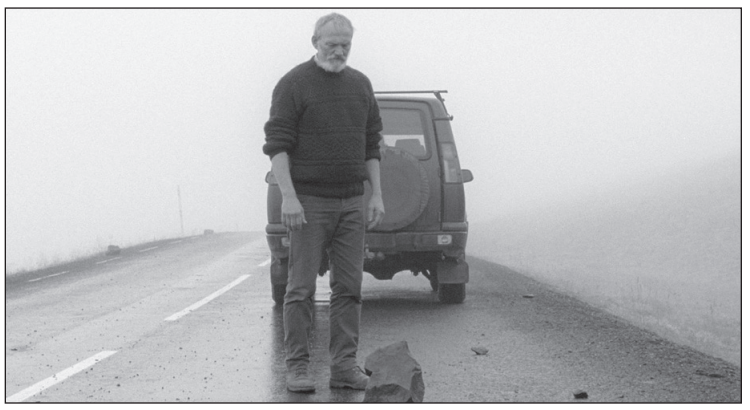

verkia, o jei tai įvyksta, ypač viešai, dažniausiai toks žmogus pradeda atsiprašinėti už savo elgesį.

Keista, bet tai tiesa.

I. S.: Neviltis nėra patraukli. Skausmas, negalia, baimė – taip pat. Agresija dar kažkaip gali apsiginti.

Jūsų vaidinamas Ingimunduras praranda žmoną, bet nemoka susitaikyti su praradimu. Jis nuolankiai dalyvauja terapijoje, nors ji ir atrodo jam iracionali. Kaip kuriamas toks herojus, kurio jausmai turi būti aiškūs tarptautinei publikai?

I. S.: Iš dalies sėmiausi įkvėpimo iš savo patirties, savo pojūčių. Toks vyro elgesys kaip Ingimunduro yra gana tipiškas Islandijoje. Mano šeimoje buvo tokių dėdžių, brolių ir pusbrolių. Šį elgesio modelį žinau ir iš literatūros, iš islandų tikėjimų ir legendų apie vikingus. Tai archetipiška, bet dabar jau greičiau universalu: būdamas pavojaus akivaizdoje – mirties, karo, ligos – vyras negali parodyti savo artimiesiems baimės ar silpnumo. Panašiai elgiasi Ingimunduras.

Ar pavyzdys buvo koks nors konkretus personažas?

I. S.: Taip. Persikūnydamas į Ingimundurą, daug galvojau apie Egilo Skalagrimsono istoriją. Tai vienas svarbiausių islandų sagos personažų (Egilo saga – įvykių, kurie vyko Islandijoje 850–1000 metais, kronika – *K.R.*). Egilas buvo vikingas, bet taip pat ūkininkas ir bardas. Sakoma, kad jis simbolizuoja tipiškiausius skandinaviškus bruožus – geruosius ir bloguosius. Impulsyvus, žiaurus, greit užsiplieskiantis, netašytas, nors kasdienybėje tiesiog uždaras ir neprieinamas. Jis mokė vaikus nerodyti savo silpnybės, vertino lojalumą, atsidavimą, darbštumą. Taip pat jis žinojo, kad tokioje vietoje kaip Islandija žmonės turi išmokti pasitikėti savimi, pagrindas yra bendradarbiavimas ir pasitikėjimas, ypač šaltomis ir ilgomis žiemomis. Todėl nors jis ir buvo vienišius, sugebėjo vienyti kitus ir solidarizuotis su jais dėl svarbaus tikslo.

Kai Egilas prarado mylimą sūnų, jį apėmė liūdesys ir pyktis, jis atsiskyrė nuo žmonių, tapo dar didesnis vienišius. Padėti atėjo duktė. Ji pasakė: „Baik gailėtis savęs, nes būtent taip tu rodai savo silpnybę. Padaryk ką nors sūnaus garbei.“ Tada Egilas parašė eilėraštį – gražią ir jaudinančią poemą, kuri išgarsino sūnaus vardą visoje Islandijoje. Taip jis pagerbė meilę, kurios negali užbaigti net mirtis.

Ingimunduras nėra poetas, bet jis moka pastatyti namą.

I. S.: Būtent. Jis nemoka rašyti eilių, bet nori pasirūpinti savo šeima. Jo namas – tai iš dalies pagarbos duoklė mirusiai žmonai. Tokio namo jie niekad kartu neturėjo ir jau neturės, bet dirbdamas Ingimunduras galvoja apie žmoną. Geri prisiminimai mobilizuoja jį veikti. Be to, naujasis namas suteiks pastogę Ingimunduro dukteriai ir jos šeimai. Vyras stato namą galvodamas ne apie save, bet apie kitus.

Namo forma graži ir švari, jis idealiai įkomponuotas į rūstų peizažą.

I. S.: Tokia buvo ir Ingimunduro meilė žmonai – švari, paprasta, stipri.

Tai jo būdas išgyventi gedulą.

I. S.: Namo statyba ir rūpinimasis anūke – jo gelbėjimosi ratas. Būdas susidoroti su trauma, paversti ją kažkuo vertingu. Ingimunduras gali pasirodyti paniurėlis, bet tai, kaip jis rūpinasi anūke, kaip jos klausosi, ją prausia, leidžia su ja laiką, aiškindamas pasaulį, priverčia apie jį galvoti švelniai. Gal tai sužeistas ir uždaras žmogus, bet jei juo taip pasitiki anūkė, jis negali būti blogas.

Mokėjimas jausti ir išgyventi – didelė dovana. Ingimunduras pabaigoje bus patyręs tam tikrą procesą ir sužinojęs daug svarbių dalykų apie save: jis myli žmoną, nepaisydamas jos pasirinkimo. O svarbiausia pamoka, kurią gauna, žinoma, yra suvokimas, kad jis gali jausti pyktį, įtūžį, baimę, skausmą ir neviltį. Jis taip pat gali mylėti ir ilgėtis žmogaus, kuris turėjo paslapčių.

Bet jis jau negaus atsakymo, kodėl taip įvyko.

I. S.: Ne. Paprasčiausiai gyvenime taip būna. O vėjas ir toliau pučia, ir viskas...

Pagal filmo reklaminį bukletą ir „Wysokie Obcasy Extra“ parengė K. R.

Savaitės filmai

Aš vis dar čia ***

Virtuvės šefas Stefanas gyvenimu nesiskundžia. Jis didžiuojasi dviem suaugusiais sūnumis ir gerais santykiais su buvusia žmona. Gyvenimas bus ramus iki tos akimirkos, kai Stefanas instagrame atsitiktinai susipažins su paslaptinga Su iš Pietų Korėjos. Stefanas jai pasakos apie baskų šalies grožybes, o Su – apie gyvenimą Seule. Vieną naktį Stefanas spontaniškai išsirengia į Seulą, tačiau atskridusio jo niekas nepasitinka. Stefanas sužavi visus, sutiktus oro uoste, susidraugauja su prancūzų krepšininkais, gamina kartu su vietiniu virėju. Ericas Lartigau yra sukūręs ne vieną komediją apie tai, kaip vieni kitus traukia labai skirtingi žmonės. Šioje pagrindinius vaidmenis sukūrė Alainas Chabat, Doona Bae, Blanche Gardin, Ilianas Bergala. (Belgija, Prancūzija, 2020)

Balta balta diena ****

Islandai sako: „Baltą baltą dieną, kai negali atskirti dangaus nuo žemės, mirusieji gali prabilti tiems, kurie vis dar gyvena.“ Tokią dieną žuvo Ingimunduro žmona – jos automobilis nukrito į prarają. Našlys policininkas bando viską pradėti iš naujo: rūpinasi anūke, baigia statyti namą dukteriai, vaikšto į terapiją. Tačiau vieną dieną į jį kreipsis žmona. Atsitiktinai Ingimunduras sužinos jos paslaptis, kurios pirmąkart po ilgo laiko privers jį jaudintis. Kai apsimestinės ramybės užtvanka grius, prievartos jau niekas nebesulaikys. Tai antras ekstravagantiškų „Žiemos brolių“ režisieriaus Hlynuro Pálmasono filmas. Jis brandesnis, formaliai šaltesnis, bet kupinas slopinamų jausmų. Tai pasakojimas apie gedėjimą ir kartu apie kerštą. Pagrindinį vaidmenį, už kurį buvo apdovanotas Kanų kino festivalio „Kritikų savaitės“ prizu, sukūrė Ingvaras E. Sigurðssonas. (Islandija, 2019)

Dingęs princas **

Septintasis Michelio Hazanaviciaus („Artistas“) filmas skirtas jauniesiems žiūrovams. Jo veikėja – aštuonerių metų Sofija, kuri gyvena kartu su tėvu (Omar Sy). Kiekvieną vakarą prieš miegą tėtis pasakoja Sofijai pasakas. Jos nukelia į išgalvotą pasaulį, kurio herojai yra princesė Sofija ir jos tėvas – drąsusis princas. Tačiau po trejų metų Sofijai jau nebereikia tėčio pasakojimų, jos pasaulyje atsirado naujas princas, tik tėtis negali suprasti, kad duktė auga ir tolsta nuo jo. Jis turi rasti būdų likti didvyriu ir gyvenime. (Prancūzija, 2019)

Gražiausi gyvenimo metai ***

Tai dar vienas garsiausio Claudeo Lelouchо filmo „Vyras ir moteris“ (1966) tęsinys. Dabar jo herojai susitinka senelių namuose. Žanas Luji (Jean-Louis Trintignant) čia atsidūrė, nes sunkiai vaikšto ir ima prarasti atmintį. Jo sūnus suranda Aną (Anouk Aimee) ir paprašo aplankyti Žaną Lujį. Šis neatpažįsta savo didžiosios gyvenimo meilės, nors puikiai prisimena jų romaną. Vėliau Ana prisipažins, kas ji, ir pabandys išsiaiškinti, kodėl jų meilė baigėsi išsiskyrimu. Visas filmas ir skirtas prisiminimams apie herojų meilę – ją iliustruoja „Vyro ir moters“ kadrai. Jie ir gelbsti naująjį filmą, ir paryškina jo silpnybes. Gal todėl, kad pirmajame filme tarp aktorių buvo galima justi tai, kas vadinama „chemija“, ir Lelouchas nesiekė pasakyti visko, palikdamas daugiau vietos žiūrovų fantazijai. (Prancūzija, 2019)

Paryžiaus undinėlė ***

Talentingas ir neįtikėtinai charizmatiškas menininkas Gasparas (Nicolas Duvauchelle), vaikštinėdamas naktį Senos pakrantėje, sutinka tikrą undinę Lulą (Marilyn Lima). Susitikimas apvers aukštyn kojom Gasparo gyvenimą – jis pagaliau patirs tikrą meilės kančią. Tik Lula, deja, nežino, kas yra meilė... Mathiaso Malzieu filmo estetika sužadins ne vieną prisiminimą prieš kelis dešimtmečius mačiusiems Jeano-Pierre'o Jeunet ir Marco Caro „Delikatesus“ ar „Prarastų vaikų miestą“. (Prancūzija, 2019)

Reivas ***

1994-ųjų vasara, Škotija. Britų valdžia kriminalizavo rave kultūrą – negalima rengti šio stiliaus muzikantų koncertų. Tačiau muzika pasitraukia į pogrindį ir tampa dar populiaresnė. Du paaugliai iš mažo miestelio – Spaneris ir Džonas – nori bet kokia kaina patekti į vieną tokių renginių. Tai turi būti geriausia jų gyvenimo naktis. Pirmajam tai bus pabėgimas nuo brolio nusikaltėlio, antrajam – iš tvankių namų, kuriuose pradeda siautėti patėvis policininkas. Ši naktis taps jų gyvenimo lūžiu ir draugystės išbandymu. Briano Welsho filme pagrindinius vaidmenis sukūrė Cristianas Ortega, Lornas Macdonaldas, Laura Fraser. (D. Britanija, 2019)

Viešbutis „Belgradas“ **

Paša, mergišius ir linksmuolis, yra penkių žvaigždučių viešbučio Belgrade šeimininkas. Jis neturi jokių rūpesčių, kol vieną dieną atsitiktinai sugadina brangų mafiozo kolekcionieriaus pirkinį, todėl bus priverstas vesti mafiozo dukterį. Kai ši pradeda rengtis vestuvėms su gražuoliuku, Paša sutinka savo meilę Dašą, su kuria išsiskyrė prieš ketverius metus. Konstantino Statskio komedijoje liaudžiai pagrindinį vaidmenį sukūrė populiarus serbų ir rusų aktorius Milošas Bikovićius, neseniai matytas komedijoje „Tarnas“. Taip pat vaidina Diana Požarskaja, Borisas Dergačiovas, Aleksandra Kuzenkina. (Rusija, 2020)

****** – šedevras, ***** – pasižiūrėti būtina, **** – geras filmas,
*** – būna ir geriau, ** – jei turite daug laiko, * – niekalas

Berniukai, šuniukai ir uodegos

Krėsle prie televizoriaus

Vis dar svarstote, iš kur Prezidentūroje atsirado berniukas? Pasižiūrėkite 1997 m. nuskambėjusį Barry Levinsono filmą **„Uodega vizgina šunį“** (**TV1, 13 d. 21 val.**). Jis apie tai, koks vaidmuo šiuolaikinėje politikoje tenka manipuliatyvioms politinėms technologijoms, kai reikia perkelti dėmesio centrą nuo situacijų, galinčių sukelti nepasitikėjimą ar kritinę rinkėjų reakciją. Filmo išeities taškas – su JAV prezidentu susijęs seksualinis skandalas. Situacija kritiška, nes netrukus – prezidento rinkimai. Todėl į Baltuosius rūmus iškviečiamas geriausias viešųjų ryšių specialistas Konradas Brinas (Robert De Niro). Jis siūlo sukurti „mažą pergalingą karą“ su Albanija ir taip atitraukti visuomenės dėmesį nuo skandalo bei asmeninio prezidento gyvenimo apskritai. Karas „vyks“ televizijos studijoje – tai tik imitacija, reginys. Kad sumanymas pavyktų, pasitelkiamas prodiuseris Stenlis Motsas (Dustin Hoffman).

Psichologai yra nustatę, kad blogų naujienų gausa mažina gebėjimus kritiškai vertinti informaciją. Todėl informaciniame kare visada svarbu perkelti dėmesį į kitą objektą, neleisti visuomenės nuomonei suvokti ir išanalizuoti nepatogią situaciją, ją būtina nukreipti kita linkme. Tarp visų politinės manipuliacijos technologijų dėmesio perkėlimo metodas – vienas produktyviausių.

Iš pirmo žvilgsnio „Uodega vizgina šunį“ situacija atrodo groteskiška: politinis procesas rodomas kaip surežisuotas spektaklis, kuriame pasyvaus žiūrovo vaidmuo tenka būsimiesiems rinkėjams. Tokio politinio veiksmo galimybė remiasi nauju politinės kultūros ir politinės sąmonės tipu. Kartu filmas yra politinių technologijų satyra ir rodo, kaip pagrindinis režisieriaus tikslas realiame gyvenime virsta politiniu farsu, vykstančiu manipuliuojamos virtualios sąmonės fone. Kai visuomenėje dominuoja vaizdų vartojimas, piliečiai (arba rinkėjai) praranda atsakomybės jausmą, jų elgesys ir suvokimas neišvengiamai infantilėja.

„Uodega vizgina šunį“ sulaukė ne vieno apdovanojimo ir tapo chrestomatiniu pavyzdžiu, kaip manipuliuojama visuomenės nuomone informacinių technologijų laikais. Kita vertus, praėjus keliems mėnesiams po filmo pasirodymo, nugriaudėjo Billo Clintono ir Monicos Lewinsky skandalas, kurį netrukus užgožė NATO bombardavimai Serbijoje.

Konrado Brino frazė „Negali būti karo be priešo. Toks gali būti, bet tai būtų labai nuobodus karas“ tinka ne tik lietuvių politikams, bet ir Oliverio Stoneo filmui **„Snoudenas“** (**TV1, 19 d. 21 val.**). Vladimiro Putino gerbėjas ir neįtikėtinai saldaus, kičinio dokumentinio filmo apie jį kūrėjas Stone'as pasakoja buvusio CŽV bendradarbio Edwardo Snowdeno, nutekinusio žiniasklaidai slaptus JAV dokumentus, istoriją. Deja, ir šiame filme režisierius kuria labiau savo personažo pašlovinimą nei tikrą istoriją. Tai labiau publicistika, o ne bandymas suprasti filmo veikėją, jo motyvus: dialogai skamba nenatūraliai, sunku patikėti erdvės, kurioje vyksta veiksmas, realistiškumu, net scenos, kuriose Stone'as bando kurti įtampą, pavyzdžiui, slaptų duomenų vogimas, nepakeliamai nykios. Gal todėl subtili pagrindinį veikėją įkūnijančio Josepho Gordono Levitto vaidyba tik patvirtina, kad Soudenas yra joks.

Man vasara – ne filmų, o skaitymo metas. Jau senokai savo eilės laukia Sarah Waters romanas, pagal kurį filmą **„Tarnaitė“** (**TV3, 18 d. 00.20**) sukūrė Park Chan-wookas, išgarsėjęs Quentinui Tarantino patikusiu „Seniu“. Waters romano veiksmą režisierius iš Viktorijos laikų Anglijos perkėlė į 4-ojo dešimtmečio Korėją, atsidūrusią japonų protektorate. Japonų okupacija nėra tik fonas – ji savaip simboliška ir net, sakyčiau, paryškina erotinį ar sadomazochistinį rodomos dramos pobūdį. Pagrindinė veikėja – vagišė Suk Chi – įsidarbina tarnaite milžiniškame dvare, kur gyvena kolaborantas ir bibliofilas Kuzukis bei jo giminaitė japonė, turtų paveldėtoja Chideko. Ji yra našlaitė ir Kuzukis planuoja vesti merginą. Suk Chi turi padėti įgyvendinti save vadinančio grafu aferisto planą. Jis taip pat nori vesti Chideko ir pasisavinti jos turtus, o pačią įkalinti psichiatrinėje. Tačiau Suk Chi greit supranta, kad nori būti su Chideko. Kiekvienas personažas yra ir grobuonis, ir auka, kiekvienas apsimeta kažkuo kitu, o paraleliai rutuliojasi dviejų moterų meilės drama.

„Tarnaitę“ rodo naktį, nors dvi su puse valandos sekti netikėtus kostiuminio detektyvo veiksmo posūkius gal ir bus sunku (filmas primena Akiros Kurosawos „Rašiomoną“ – trys veikėjai pasakoja savo įvykių versijas), bet tai filmas, žadantis su kaupu vadinamųjų „guilty pleasure“. Vakarų kultūroje malonumas dažniausiai sukelia tam tikrą nepasitikėjimą, juk kūniški malonumai atskiriami nuo tų aukštesnių, dvasinių. Kažkas yra sakęs, kad „guilty pleasure“ problema dažniau kyla žmonėms su aukštesniu kultūriniu kapitalu ir socialiniu statusu, mat kuo labiau esame išsilavinę, moraliai tobulesni, tuo rafinuotesnis turi būti mūsų skonis.

„Tarnaitė“ panašias dilemas nustumia į šalį – filmas skatina grožėtis Rytų kultūra (pavyzdžiui, Kuzukio pornografinių leidinių kolekcija), veikėjų jausmų pasireiškimu ir nesigėdyti kūno malonumų. O kartu priimti kaip savaime suprantamas gana vulgarias (ar nepadorias) filmo metaforas. Nors gal pats nepadoriausias filme yra jo neįtikėtinas vizualinis grožis – kostiumai, interjerai, gamta, kūniškumas. Bet Park Chan-wookas turi tikrą dovaną – jis visada stabteli nepriėjęs atviros banalybės: „Tarnaitė“ pakeri humoru, autoironija ir net sentimentalumu.

Jūsų –
Jonas Ūbis

„Tarnaitė“

Redaktorė – Monika Krikštopaitytė (**dailė**)
Atsakingoji sekretorė – Rūta Jakimavičienė

Kinas – Živilė Pipinytė | **Teatras, šokis** – Ieva Tumanovičiūtė
Muzika – Laimutė Ligeikaitė | **Stilius** – Rita Markulienė, Violeta Kundrotienė
Dizainas – Jokūbas Jacovskis | **Maketas** – Vanda Čemerkaitė
Finansininkė – Brigita Misiuvienė | **Direktorius** – Linas Vildžiūnas

7md

© „7 meno dienos“. Kultūros savaitraštis. Išeina penktadieniais.
Leidžiamas nuo 1992 m. sausio 10 d. Leidėjas VšĮ „7 meno dienos“,
S. Konarskio g. 49, 03123 Vilnius. Tel. 2613039. El. paštas redakcija@7md.lt.
ISSN 1392-6462. 4 sp. l. Tiražas 800 egz.
Spausdino UAB „Valdo leidykla“, Gedimino g. 34, Ukmergė
Remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas
Lietuvos kultūros taryba
LR kultūros ministerija
Lietuvos kino centras